

SOCIAL POLITIK

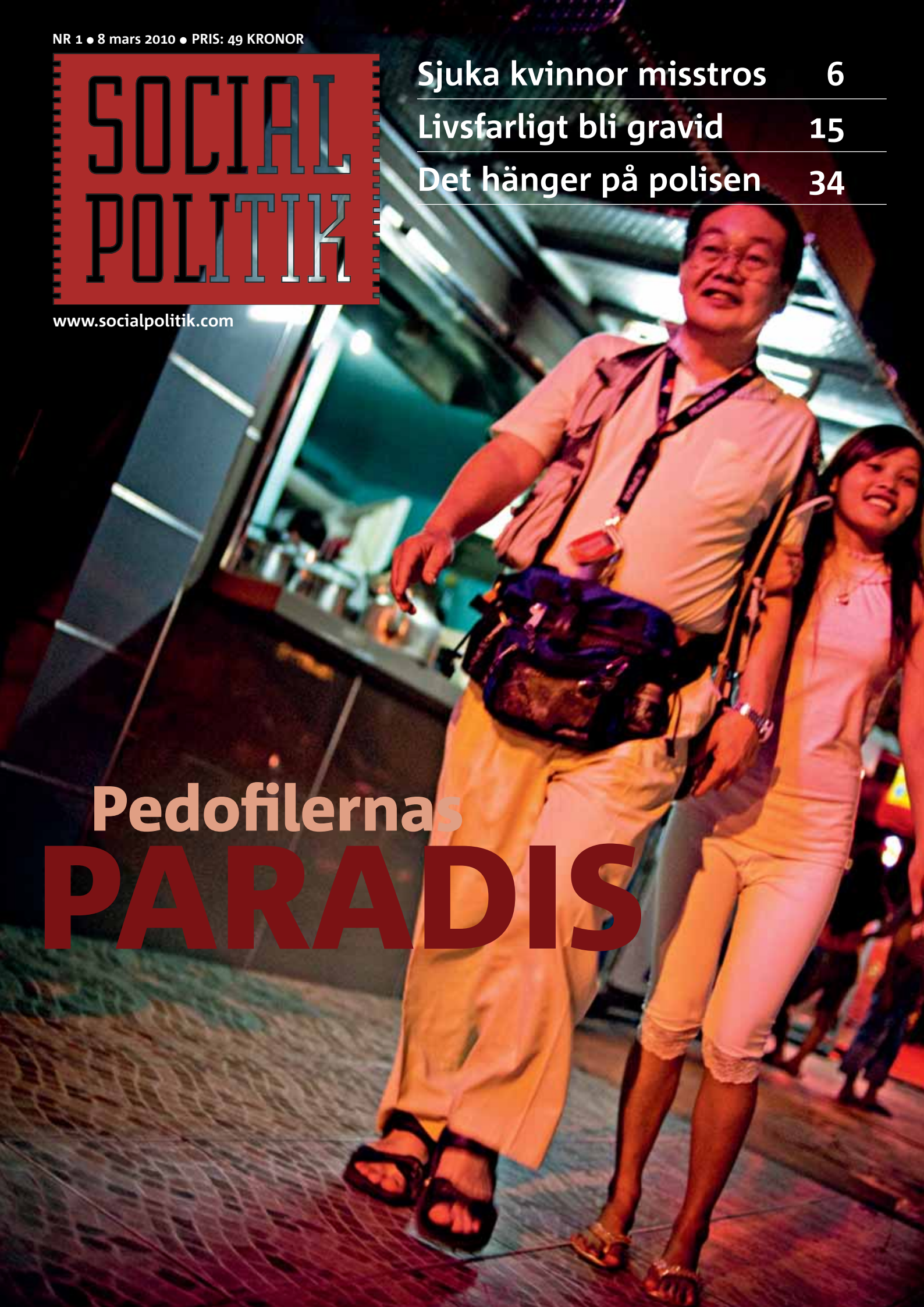
www.socialpolitik.com

Sjuka kvinnor misstros 6

Livsfarligt bli gravid 15

Det hänger på polisen 34

Pedofilernas **PARADIS**

A photograph of a man and a woman walking together at night. The man is wearing a light-colored short-sleeved shirt, light-colored trousers, and a dark fanny pack. He is smiling and looking towards the camera. The woman is wearing a light-colored sleeveless top and light-colored pants, also smiling. They are walking on a paved surface, possibly a sidewalk or a boardwalk, with a building and some lights visible in the background.

BRI7AD

BEHANDLINGS KONSULT AB

www.brizad.se

Kraftigt förstärkt familjehemsvård

- Konsultstöd med 24-timmars jour
- Egen psykiatriker
- Tillgång till psykolog, terapeut
- En familjehemsförälder hemma på heltid
- Undviker dubbelplaceringar
- Akutplaceringar
- Utredningar

Vi finns etablerade i stora delar av Sverige.

Kontakta oss så berättar vi mer!

Christina Kråke

070-837 19 01

christina.krake@brizad.se

Lena Maria Grandin

070-837 21 78

lenamaria.grandin@brizad.se

Redaktör och ansvarig utgivare:
Maria Wallin
Omslagsbild: Jonas Gratzner
Layout: Ulla-Karin Karlson

Redaktionskommitté:
Gun-Lis Angsell, Kristina Arvidson
Molin, Stefan de Vyllder, Gunnar Engström, Bibbie Friman, Cecilia Heule, Ulla-Carin Hedén, Nilla Helgesson, Carina Håkansson, Anne Jalakas, Jan Molin, Marco Morner, Jan Ramström, Helena Östlund, Yvonne Zätterman Åberg

Redaktion:
Eriksberg 137, 451 96 Uddevalla
socialpolitik@socialpolitik.com
Telefon: 070-207 22 22

www.socialpolitik.com

Taltdning: Rox reportage
Tel: 031-96 02 61
rox.reportage@swipnet.se

Prenumeration/lösnummer:
Nätk, Box 311 20
400 32 Göteborg
order@socialpolitik.com
Tel: 031-743 99 05, Fax: 031-743 99 06

Priser:
285:- per år för privatpersoner
310:- stöd, företag, institutioner
160:- stud, arbetslös, pensionär
Teckna 2-3 år med kraftigt rabatt!
Se: www.socialpolitik.com

Betala in på: pg 648 73 22-7

Socialpolitik säljs i större Pressbyrå-kiosker och Presstopbutiker.

Annonser:
Bengtsson & Sundström Media
Tjärhovsgatan 32, 116 21 Stockholm
info@bs-media.se
Tel: 08-10 39 20, Fax: 08-10 39 15

Tryck: Trydells Tryckeri AB
ISSN 1104-6376

Redaktionen ansvarar inte för insänt obeställt material. Tryckta texter kan komma att återges elektroniskt.

Socialpolitik ges ut av den ideella föreningen Socialpolitisk debatt. Partipolitiskt obunden och fackligt fristående. Ordförande är Cecilia Heule, vid Socialhögskolan i Lund.

Garantera en oberoende socialjournalistik!
Prenumerera:
www.socialpolitik.com

Det hänger på polisen!

I Socialpolitik nr 1 besöker vi Angeles City på Filippinerna. Tummelplats för sexturism från världens alla hörn, "billigare än Thailand" som en svensk ung man säger i reportaget. Fokus är på socialarbetarnas räddningsaktioner för att hämta minderåriga ur sexträsket. Och på hjälpen barnen får att bli barn igen, bearbeta trauman, få gå i skola och få hopp om en framtid.

För tvärt emot vad vi med koloniala glasögon gärna föreställer oss, tycker inte lokalbefolkningen det är okej att köpa och sälja barn inom sexindustrin. Och ska vi – äntligen – börja ta ansvar för de brott våra landsmän begår mot barn i andra länder, måste vi kunna lita på att svensk polis och åklagare följer den svenska lagen. Det vill säga utreder och lagför svenskar som begår sexuella övergrepp mot barn – även utomlands.

Att Rikskriminalpolisen har fem heltidsanställda som jobbar med bevisföring mot i nuläget 40-talet misstänkta pedofiler i Sydasiens länder som en islossning. Förvisso "toppen av ett isberg", som kriminalinspektör Pearly Hadziomerovic sa i Ekot. Men dock.

FÖR ALLTFÖR LÄNGE HAR INGET HÄNT. Den svenska lagen har gett polis och åklagare redskap ända sen 60-talet att lagföra misstänkta pedofiler utomlands. Men som professor Christian Diesen visade i en kartläggning förra året har sexköparna i praktiken kunnat räkna med straffrihet. Förhoppningsvis är det slut med det nu!

Socialpolitik nr 1 utkommer alltid på internationella kvinnodagen den 8 mars. Tyngdpunkten är – ännu mer än annars – på maktstrukturer och jämställdhet. Om ojämlika villkor i sjukförsäkringen, om våld mot kvinnor som inte uppmärksammas så snart det handlar om funktionshindrade kvinnor – och även äldre för övrigt.

Men vi lyfter också fram två unga tjejer, Thérèse, som startat *Maskrosbarn*, och AnnaMaria. Trots tuffa förutspåttningar har de skaffat sig bra och innehållsrika liv.

Dessutom ber jag dig läsa min krönika på nästa sida, om ett urholkat kulturbegrepp med bekymmersamma konsekvenser. Samt påminner om att *din prenumeration* är viktigare än någonsin! Och önskar dig en skön vår!

Maria Wallin

Ojämlika villkor

Kvinnor misstros. Drabbas hårdare av nya sjukskrivningsreglerna. **6**

Var inte rädd!

Att ha "änkesyner" är en helt normal sorgeprocess. Och bra. **10**

Gå från ord till handling!

DEBATT: Vi måste få en professionell familjehemsvård. Grundad på respekt för barn, föräldrar och familjehem. **14**

Att föda är livsfarligt

Mer än en halv miljon kvinnor dör i samband med graviditet. Varje år. **16**

Håll moralen kort

Hans Swärd: Låt inte den moderna paternalismen vinna mark inom socialt arbete. **22**

Barnsexturister

Följ socialarbetare på tillslag i Angeles City. Filippinernas Gomorra. **26**

Maskrosbarn

Thérèse Eriksson ger andra barn och unga det stöd hon själv aldrig fick. **34**

Kvinnofrid för alla!

Funktionshindrad. Eller utsatt för våld. Både och – är svårare att ta in. **37**

Äntligen ett riktigt liv

Efter 20 år av misslyckad vård och behandling mot anorexi. **38**

Krig på teatern

Teater Uno och Orienteatern med Strindberg resp. Brecht. Om krig och pengar. För länge sen, och idag. **46**

ZUT PÅ FILIPPINERNA

Makten över ord och mening

Ord ger oss bilder och känslor. Medvetet laddar Timbro invanda bergrepp med nya innebörder. Alltmedan kulturministern gör vad hon kan för att urholka kulturbegreppet.

Jag är inte socialdemokrat. Men jag arbetar med *ord*, och kan därför inte låta bli att notera att den konservativa tankesmedjan Timbro nu värmer ässjan under ännu ett begrepp som socialdemokratin tidigare lanserat: "Alla ska med!"

I ett pressmeddelande i december används det redan i rubriken: *Ny rapport från Timbro: Integrationen på arbetsmarknaden – alla ska med.*

Som förklaras med texten: "Arbetsmarknadens höga trösklar ställer till stora problem för marginaliserade grupper, som till exempel invandrare. I rapporten Fattighetsfällan slår igen finns förändringsförslag som helt slopade arbetsgivaravgifter vid anställning av särskilt marginaliserade grupper, flexiblare regelverk kring anställningsskydd, en ökad servicemarknad med fler enkla arbeten och reformerade ersättningssystem."

JAG ÄR INTE HELLER NÅGON EXPERT på arbetsrätt, men det är ändå lätt att förstå att angreppet mot "flexiblare verktyg" kring anställningsskydd är riktat mot en av arbetarrörelsens stora landvinningar: just anställningsskydd.

Att "reformerade ersättningssystem" döljer urholkade sjuk- och arbetslöshetsförsäkringar behöver man väl inte heller vara särskilt konspiratorisk för att mistänka. Att en "ökad servicemarknad med fler enkla arbeten" krattar banan för jobb med lägre ersättningsnivåer kan man väl också förmoda. Det är ju nämligen länge sedan som de ekonomiska klyftorna i Sverige varit så djupa, eller ökat så snabbt som för närvarande.

Allt detta paketerat med en av det Socialdemokratiska arbetarpartiets paroller från senaste valet: *Alla ska med*. Då, i valet 2006, när moderaterna gjorde be-

greppet arbetarparti till sitt. Det NYA arbetarpartiet – för att signalera fräsch modernitet och framåtrörelse.

Det är genialiskt. Minns inte vid vilket val moderaterna la beslag på ordet frihet. Minns bara hur upprörd jag blev över hur det användes. För det gavs inga svar på frihet *för vem?* Eller frihet *till vad?* Och vips hade frihet blivit synonymt med *valfrihet* på den sociala marknaden.

Kanske var det i samma valrörelse som moderaternas PR-folk lanserade sin skattesänkande slogan: "Man måste kunna leva på sin lön". För jag minns hur jag fick lust att köpa en tjock svart tuschpenna och klottra ett tillägg på valaffischerna:

*Man måste kunna leva på sin lön
Sa städerskan till direktör'n.*

Var så god sossar! En slogan att sno, när vi fått ännu mera av "ökad servicemarknad med fler enkla arbeten och reformerade ersättningssystem".

KULTUR ÄR ÄNNU ETT ORD med glidande innebörd. Det betyder *odla/odling*. I bemärkelsen låta gro, kultivera, få att växa. Vi använder kulturen för att spegla och bearbeta våra *liv*, det vi är mitt uppe i, det vi har runt oss av relationer och sammanhang, det vi är verksamma med i vår vardag. Spegla och förstå det samhälle, den tid och den värld vi är en del av. Det är inte *olika jag* som tar till mig Törnrosas jungfrusil på GöteborgsOperan eller ett reportage om utsatta barn i Socialpolitik. Det är *olika delar* av mitt jag som kommunicerar i mitt inre.

Socialpolitik har fått utgivningsstöd för 2010. Det är inte gratis att göra en kvalificerad och oberoende tidskrift. Men faran är inte över. Kulturdepartementet vill förändra själva grunden för utgivningsstöd, från: "en tidskrift som med sitt hu-

vudsakliga innehåll vänder sig till en allmän publik med *samhällsinformation eller med ekonomisk, social eller kulturell debatt* eller som huvudsakligen ger utrymme för analys och presentation inom de skilda konstarternas områden."

Till det smalare: "... vänder sig till en allmän publik med *kulturdebatt i vid mening*, eller som huvudsakligen ger utrymme för analys och presentation inom kultur och konstarter".

DET ÄR VIKTIGT ATT VÄRNA just formuleringen *ekonomisk, social eller kulturell debatt*. För kultur är så mycket mer än underhållning och finkultur.

Kulturen är en avgörande *mötesplats*. Och det finns ett egenvärde i ett rikt, vilt, spretigt, kreativt och obändigt kulturliv (märk *kultur-LIV*) med varierande och utmanande yttringar. Det är så nya tankar, idéer och upplevelser kan få oss – som individer, samhälle och land – att växa åt nya håll och mot nya insikter. Det är själva motsatsen till likriktning och enfald.

Och själva grunden för levande meningsutbyten i en sann demokrati.

maria.wallin@socialpolitik.com

MARIA WALLIN är chefredaktör för Socialpolitik

Det måste bli lättare få vård

Regeringens utredare: Det behövs ny lagstiftning om vård av missbrukare. Med större rättssäkerhet. När ska man använda tvång? Vem har ansvar?

Text: Maria Wallin

Bild: Jens Lennartsson

En halv miljon missbrukare eller är beroende av alkohol, narkotika, läkemedel och dopningsmedel i Sverige. Och gruppen växer.

Minst lika många har en riskabel konsumtion. Det innebär stora skadeverkningar för individen och kostnader för samhället: 2 200 alkoholrelaterade och 400 narkotika-relaterade dödsfall per år.

8 av 10 våldsbrott sker under påverkan av alkohol eller andra droger.

60 procent av klienterna inom kriminalvården har drogproblem.

385 000 barn lever med föräldrar som har missbruksproblem.

17 till 18 miljarder per år är kommunernas och landstingens direkta kostnader för missbruks- och beroendevården.

Än högre belopp uppgår förtidspension och andra kontantersättningar till.

Lägg därtill betydande samhällsekonomiska konsekvenser av produktionsbortfall

385 000 barn lever med föräldrar som har missbruksproblem.

och kriminalitet.

Ansvar för missbruksvården är delat mellan kommunen (socialtjänst) och landstinget (hälso- och sjukvård). Men även staten, bland annat för tvångsvård (LVM) genom Statens Institutionsstyrelses behandlingshem och för kriminalvården.

Det behövs en förändring, anser Gerhard Larsson, regeringens särskilde utredare. För att stärka individens ställning och göra det lättare att få vård. Men också för att få bättre samordning och kontinuitet mellan olika slags vård och stöd.

Gerhard Larsson presenterar tre möjliga tvångsmodeller. Den första innebär en justering av dagens LVM så att individens ställning stärks och en effektivare vårdkedja kommer till stånd.

Den andra innebär dessutom en ny form av öppen tvångsvård, flexibla vårdtider samtidigt som den totala vårdtiden kortas.

Den tredje modellen innebär att LVM upphävs och LPT, lagen om psykiatrisk tvångsvård, även omfattar tvångsvård vid allvarligare fall av beroende och akut missbruk. Psykiatrin rustas för att bättre möta behoven vid missbruk/beroende.

ALLA ÄR VÄLKOMNA MED SYNUNKTER på regeringens hemsida innan förslag till ny lagstiftning läggs fram i november.

maria.wallin@socialpolitik.com

LÄS VIDARE:

www.sou.gov.se/missbruk/

ANNONS

SWENSKA REWANSCH

Kreativ familjevård – individuellt anpassad

Swenska Rewansch är en familjevårdsenhet med huvudsäte i Jönköping samt filialer i Borås och Norrköping.

Våra familjer finns från Dalarna i norr till Skåne i söder.

Vi är inriktade på individuell behandling av kriminella och/eller missbrukare samt ungdomar som är på väg att hamna i någon av dessa kategorier.

Vår verksamhet är seriös och kvalitetsutvärderad med ett resultat som visar på 95% slut samvete året. Vi har:

- ett neuropsykiatriskt team till vårt förhållnings/MCH
- kraftigt förstärkt familjevård
- psykiatriker
- psykologer (kognitiv, psykodynamisk, eller utifrån behov)
- rehabilitering endast undantagsvis
- ingen utlös till hälsotjänst
- sociala utredningar

Lär mer på www.swenskarewansch.se

Swenska Rewansch AB
Box 13099 • 501 13 Jönköping
Tel. 036-200710 • Fax. 036-200714

Välkommen till
vår monter!

Vårdplats Sverige
Örebro 26/1
Kalmar 18/3
Stockholm 6/5

Psykisk O-Hälsa
Stockholm 10-11/2

Ojämlika villkor

Kvinnor drabbas hårdare av sjukskrivningsreglerna

Kvinnor har oftare sjukdomar som miss-tros. Som inte kan mätas eller syns på röntgen. Där forskningen ligger efter. Och som det tar lång tid att bli frisk ifrån. Längre än vad de nya reglerna tillåter.

Text och bild: Helena Östlund

Margareta Tiger har aldrig känt sig som någon aktivist. Men före jul 2008 kunde hon inte vara tyst längre. I sitt arbete som hälso-coach träffade hon många som höll på att gå under av kraven på att snabbt bli friska.

– Jag tyckte att det var min skyldighet att rapportera och slå larm om läget. Som coach och medmänniska har jag sett hur människor hetsas tillbaka i arbete, utan att få tid till återhämtning. Jag tänkte ”det här går ju inte, så här kan man inte behandla människor”.

Hon tog initiativ till ett upprop för en humanare sjukförsäkring och startade tillsammans med Gertie Gladnikoff och andra hemma i Härnösand *Aktionsgruppen för de sjukförsäkrades rätt*. Uppropet spreds snabbt från dator till dator och från mun till mun och blev den kanske största namnsamlingen någonsin i Sverige.

I september 2009 överlämnade de en lunta med drygt 105 000 namn till partierna i socialförsäkringsutskottet i en manifestation på Mynttorget i Stockholm.

Jag träffar Margareta Tiger och Gertie Gladnikoff hemma hos Gertie, i ett grönt hus i Härnösand. Gertie Gladnikoff var under många år en välkänd reporterröst i Radio Västernorrland. Hon är fortfarande känd i länet, men nu som talesperson för Handikappförbunden och ordförande i RME i Västernorrland, patientföreningen för personer med ME, det som ibland kallas kroniskt trötthetssyndrom.

En morgon för tretton år sedan orkade inte Gertie ta sig ur sängen. Hon somnade om och sov tills sonen väckte henne klockan sju på kvällen och ville ha mat. Sedan fortsatte hon att sova, dag efter dag, uppemot tjugo timmar om dygnet.

Gertie förstod inte vad som hänt och inte hennes läkare heller. Hon funderade över om hon var utbränd eller hade en utmattningsdepression men kände inte igen sig i de symptomen.

– Jag var ju faktiskt inte ledsen, jag hade min livslust kvar, min humor, min kreativitet, nyfikenhet och engagemang. Men jag kände mig bunden till händer och fötter och orkade inte göra någonting, jag bara sov. De få timmar jag var vaken var jag som en zombie, kunde inte tänka, kom inte ihåg det någon hade sagt två minuter tidigare.

En kompis berättade att hon hört ett radioprogram om en sjukdom som lät precis som Gerties. Det var ME, myalgisk encefalo-

niskt trötthetssyndrom, eftersom sjukdomen handlar om mycket mer än trötthet. ME är klassad som en neurologisk sjukdom, med störningar i centrala nervsystemet, immunförsvaret och hormonsystemet.

– Folk kan säga ”lite trött har väl jag också varit”. Men det här är något helt annat, en handikappande trötthet som gör att man kan bli sängliggande i dagar och veckor och man kan få många andra symptom.

MARGARETA TIGER HAR OCKSÅ en lång sjukdomshistoria bakom sig. Hon arbetade som sjuksköterska när hon drabbades av bröstcancer 1999. Själva sjukdomstiden, med stress för att klara av de egna och barnens behov, familjelivet och behandlingar krävde lång tid av återhämtning.

– Jag erbjöds inte någon rehabilitering! Jag gick min egen väg och har behandlat mig själv varje dag i tio års tid.

Hennes väg till läkning inleddes när hon insåg att hon måste göra jobbet själv och började läsa en massa självhjälpsböcker. En dag satt hon och längtade efter att åka bort för att finna frid – kanske till Kina? – men så ställde hon sig själv

frågan: ”vad är det du söker, Margareta?” ”Mig själv” blev svaret.

Hon insåg att hon inte behövde åka till Kina för att finna sig själv, satte sig på en pall och började meditera. Så småningom blev meditation en del i ett eget utformat rehabiliteringsprogram. Numera avsätter hon tid för djupavslappning och meditation så fort hon känner sig stressad.

– Jag ville ha en enkel metod som kan göras var som helst, och en pall finns överallt.

Hennes väg tillbaka till yrkeslivet har varit krokig, det tog fyra år innan hon orkade tänka på arbete igen. Det kändes fullständigt omöjligt att gå tillbaka till det gamla yrket,

”I september 2009 överlämnade de ett upprop med drygt 105 000 namn till socialförsäkringsutskottet”

myelit eller kroniskt trötthetssyndrom. I programmet berättades att det fanns en specialismottagning för ME-sjuka vid Huddinge sjukhus och Gertie ringde dit.

– För första gången var det någon som förstod vad jag pratade om.

EFTER ETT ÅR OCH MYCKET KRÄNGLANDE fick Gertie en remiss dit, hon utreddes och fick diagnosen ME. Det är hon glad för idag, en specialistdiagnos gör det svårare att ifrågasätta hennes sjukdom. Många ME-sjuka får aldrig diagnos överhuvudtaget.

Gertie Gladnikoff påpekar att man bör använda benämningen ME hellre än kro-

Margareta Tiger och Gertie Gladnikoff i Härnösand tyckte att det fick vara nog och startade ett upprop för en humanare sjukförsäkring.

så hon började studera. Först mental träning hos Lars-Eric Uneståhl och sedan andra utbildningar. Allt har hon bekostat själv. Idag jobbar hon i eget företag med mental träning, tankefältsterapi och healing.

– Idag behandlar jag människan, inte symptomen och jag lär ut hur man behandlar sig själv. Vi påverkas olika av ohälsa och därför kan man inte ha generella regler. Rehabilitering är ett jobb i sig och kan vara mycket påfrestande, det innebär ofta att man ibland mår sämre. Man kan aldrig veta hur lång tid det tar, läkningen får inte forceras eftersom det kan orsaka värre ohälsa.

KVINNOR DRABBAS OFTARE AV sjukdomar som utmattningsyndrom, fibromyalgi eller ME – komplexa sjukdomar som inte går att diagnosticera med ett enkelt blodprov eller röntgenbilder. Av personer med dessa diagnoser är mellan 60 och 80 procent kvinnor.

Många läkare tar inte dessa sjukdomar på allvar. Somliga menar att de knappt ens existerar och andra anser att de är psykosomatiska – precis som man trodde om magsår innan magsårsbakterien *helicobakter pylori* upptäcktes. Sjukdomarna tar också lång tid att bli frisk ifrån och passar inte in i sjukförsäkringens nya tidsramar.

– Det innebär en väldig stress att inte få tillräckligt med tid till rehabilitering. Det gör att patienterna blir sämre, säger Birgitta Evengård som är professor vid infektionskliniken i Umeå och en av de svenska läkare som har mest erfarenhet av ME.

Ett annat skäl till att det tar lång tid att bli frisk, är att det finns en stor okunskap inom vården om hur man ska behandla dessa sjukdomar. Och en anledning till att man inte vet så mycket, är att sjukdomarna inte prioriteras inom forskningen – en ond cirkel som är svår att bryta.

ME ÄR ETT TYPISKT EXEMPEL. I Sverige har intresset för att forska om ME varit lågt och det är svårt att få forskningsmedel. Även om andra länder som USA och Storbritannien satsat mer resurser, har det ändå tagit lång tid för forskningen att nå användbara resultat.

Brigitta Evengård var med och startade specialistmottagningen för ME vid Huddinge sjukhus. När hon arbetade på sjukhusets infektionskliniken i början av 90-talet visade det sig att när patienterna tillfrisknade från infektionssjukdomen, var många av dem oförklarligt trötta. Hon fick i uppdrag att ta sig an dessa patienter och började med att läsa in sig på forskningen.

Hon fann att kroniskt trötta patienter fanns beskrivna redan i slutet av 1800-talet och att flera epidemiska utbrott hade förekommit under 1900-talet. En av de mest kända epidemierna var vid Royal Free Hospital i London 1955 där 292 anställda drabbades av ett långvarigt sjukdomstillstånd med trötthet och muskelsvärk.

Man misstänkte att det rörde sig om en bakterie eller en virusinfektion i centrala

nervsystemet men kunde inte hitta någon gemensam nämnare hos de sjuka. Än idag vet man inte säkert vad som orsakar ME.

– Vi läkare är så vetenskapsorienterade, vi vill kunna skriva ut recept – då först har sjukdomen legitimitet. Men bara för att vi inte känner till allt idag, så behöver man inte dra slutsatsen att det inte finns, säger hon.

Kanske börjar forskningen närma sig ett svar. I höstas kom en uppmärksam studie där amerikanska forskare hittat ett så kallat retrovirus (ett typ av virus vars arvsmassa kan omvandla sig) hos 67 procent ME-sjuka, men det har ännu inte kunnat bekräftas i andra studier.

Birgitta Evengård har under många år kämpat för att forskningspengar ska fördelas på ett sätt så att det inte missgynnar

”Jag har sett hur människor hetsas tillbaka i arbete, utan att få tid till återhämtning”

kvinnor och kvinnors sjukdomar. Hon anser att tilldelning av forskningsmedel styrts mer av vad som gynnar enskilda forskares karriärer, än av behoven ute i samhället. Och komplexa kvinnosjukdomar som ME har inte hög status i forskarvärlden, åtminstone inte i Sverige.

– Det har varit en väldig börda att ta sig an detta forskningsområde, det har låg status, säger hon.

Hon skrev 2003 en debattartikel i DN, ”Svågerpolitik styr medicinsk forskning” där hon ifrågasatte hur medel till klinisk forskning fördelades. Det gav henne knivhugg i

ryggen av forskare som kände sig hotade. Men det ledde också till en bra debatt inom Stockholms läns landsting, där man fattade ett beslut om att alla forskningsansökningar ska ha ett tydligt genusperspektiv.

MÄN FICK BÅDE FLER OCH DYRARE behandlingar än kvinnor. Det visade Birgitta Evengårds forskning i det så kallade Tvätt-säcksprojektet om hur sjukvårdens resurser fördelas.

– Kvinnor är dubbelt utsatta, först när de drabbas av könsspecifik ohälsa och inte får del av samhällets resurser i samma utsträckning som män. Och sedan slås många ut ur systemet när de är sjukskrivna, trots att de har varit med och betalat mycket skatt, säger Birgitta Evengård.

Specialistmottagningen för ME vid infektionskliniken lades så småningom ner, eftersom ME klassas som en neurologisk sjukdom, inte en infektion. Birgitta Evengård kämpade i flera år för att verksamheten skulle flyttas över till en annan klinik men lyckades inte.

Gertie Gladnikoff har ända sedan hon blev sjuk arbetat inom ME-föreningen och Handikappförbunden, HSO, för de sjukskrivnas rätt – så mycket som hon har orkat.

– Jag kan jobba korta stunder under bra perioder. Det kan gå uppemot ett år eller mer utan att jag orkar göra något alls, nätt och jämt sköta mig själv och det mest överhängande hemma.

Hon såg redan för tio år sedan en omsvängning i synen på sjukskrivna, mot en tuffare attityd. Hon menar att det började under den förra regeringen, men att reglerna skärpts yt-

Vi tröttnade på bilden av sjukskrivna som lata fuskare, säger Margareta Tiger och Gertie Gladnikoff.

terligare av den nya regeringen.

– Det sattes igång en propagandaapparat i slutet av 90-talet, där den ena utredningen efter den andra påstod sig bevisa att det doldes en maskerad arbetslöshet bakom sjukskrivningstalen. Arbetslösa ansågs hellre vilja vara sjukskrivna eftersom det gav högre ersättning, vi kallades lata, fuskare och parasiter, säger Gertie.

DENNA PROPAGANDAAPPARAT VAR, menar Gertie, ett svar på att sjukskrivningstalen steg markant under andra halvan 90-talet.

– Istället för att försöka lösa problemet, förnekande man det och skuldbelade de drabbade, säger Gertie.

Försäkringskassan skriver i en analys att ökningen beror på att människor blev sjuka av stress, på grund av åtstramningarna inom den offentliga sektorn under krisen i början av 90-talet. Många av dessa var kvinnor.

Ungefär vid samma tid märktes också en omsvängning vad gällde läkarbedömningarna.

– Hittills hade försäkringskassan litat på behandlande läkares bedömningar, men plötsligt misstänkliggjordes läkarnas förmåga att göra rätt.

Det innebär att allt fler beslut om sjukskrivning istället fattades på grundval av försäkringsläkares utlåtanden, läkare som aldrig träffar patienten. Inom HSO Väster-norrland gjorde man 2004 en egen undersökning av de 115 fall som året innan fått avslag på fortsatt sjukskrivning, för att se om det fanns något belägg för påståendena att de sjukskrivna fuskade.

DE HITTADE EN FUSKARE, i övriga fall hade avslagen tvärtom fattats på ofullständiga grunder. Det visade sig också att hälften av avslagen hade bedömts av samma försäkringsläkare.

– Det finns ett litet fåtal försäkringsläkare som är rabiata och som förnekar diagnoser som inte går att påvisa genom provtagning och de ligger bakom många avslag.

Gertie hade i sitt jobb som radioreporter bevakat vården i femton år och hade en bild av att sjukvården fungerade någorlunda. Men den bilden förändrades helt när hon själv blev sjuk.

– Jag upptäckte att jag inte hade en aning om hur det var i verkligheten. Jag har fått min beskärda del av oförstående läkare. Sjukvården står hjälplös inför sjukdomar som ME.

Gertie Gladnikoff har varit sjuk i tretton år. Hon har mått lite bättre ibland och sämre i bland. Hoppats att hon skulle kunna komma tillbaka till jobbet och legat i sängen och tänkt ut reportage som hon skulle vilja göra.

– Men nu är jag snart ålderspensionär och kommer nog inte att kunna jobba mer.

helena@reportageborsen.se

Urspårad debatt

Antalet nya sjukskrivningar ökade inte. Det var rehabiliteringsarbetet på arbetsplatserna som havererade. Liksom mediernas granskning.

Statsvetaren Björn Johnson vid Malmö högskola visar i sin nyutkomna bok *Kampen om sjukfrånvaron* hur problemet som vid millennieskiftet kallades för "den galopperande sjukfrånvaron" överdrevs och felvinklades.

Efter att kostnaderna för den svenska sjukförsäkringen skjutit i höjden vann bilden av de sjukskrivna som fuskare och inbillnings-sjuka mark. Sjukförsäkringen pekades ut som ett lättlurat system, krav på hårdare tag hördes och drevet gick mot de sjukskrivna.

Det var i stället rehabiliteringen ute på arbetsplatserna som havererade. Anställda fick inte hjälp att komma tillbaka, utan gick kvar i allt längre sjukskrivningsperioder.

Ett allt mer polariserat och onyanserat debattklimat, inte minst i media, ledde politikerna till att fatta beslut på bristfälliga och i vissa fall direkt felaktiga grunder.

Björn Johnsons studie omfattar tiden från 1995 och framåt. Han jämför de påståenden

som var vanligast den offentliga debatten med statistik och resultat från arbetsmiljöforskning, sociologi, statsvetenskap och nationalekonomi. Många påståenden saknade stöd i statistiken: tvärtom vad som påstods *minskade* till exempel antalet nya sjukskrivna arbetslösa under den här tiden.

– Medierna har inte skött sin granskande uppgift, och politikerna har i sin tur grundat sina beslut på en felaktig och överdriven bild av problemet, säger Björn Johnson.

LÄS VIDARE:

Kampen om sjukfrånvaron, Björn Johnson, Arkiv förlag

KVINNOR ÄR I MAJORITET

Cirka 13 000 personer utförsäkrades från försäkringskassan vid årsskiftet och skrev in sig på arbetsförmedlingens introduktionsprogram. Nära 8 500 var kvinnor, medan knappt 4 300 var män. Närmare hälften som anmält sig till arbetslivsintroduktionen hade olika grader av funktionsnedsättning.

ANNONS

www.socialpolitik.com

Uppdragsutbildningsenheten anordnar med stort intresse 2010

Nätverks- och familjearbete/terapi – påbyggnadsutbildning i systemisk psykoterapi

45 högskolepoäng, motsvarande steg 1

Psykoterapiutbildning med ett systemiskt perspektiv som ger metoder och tekniker som är användbara i olika behandlingsarbeten. Efter genomförd utbildning med godkänt resultat har deltagarna kompetens att utföra terapeutiskt arbete under handledning.

Lärare: Astrid Holmström-Jesspersen (kursansvarig), Gunnar Persberg och Johan Klefbeck. Samtliga lärare är leg. psykoterapeuter och handledarutbildade.

Kostnad: 19 800 kr/termin inkl moms och litteratur

Omfattning: 4 terminer, start 19-20 augusti 2010

Sista ansökningsdag: 21 maj 2010

Mer information på: www.esta.se/uppdragsutbildning, uppdrag@esta.se eller ring 08-555 051 19

Var inte rädd

Att ha "änkesyner" är helt normalt. Och bra.

Jag gav änkesyner ett ansikte, säger Agneta Grimby. Lite stolt. Och sammanfattar 25 års forskning kring äldre och sorg. Hennes Änkeprojekt. Idag med inriktning på föregripande sorg. Tiden innan är ofta värst.

Text: Örn Lindstrand

Bild: Bibbie Friman

Sorg är ingen sjukdom. Men den tär på hälsan. Att förlora en livskamrat är en av livets största stresshändelser. Speciellt för äldre innebär den en hälsorisk. Man får symptom.

Som "ont i magen" fast det oftast handlar om ont i själen. Agneta Grimby vet.

– Men många läkare identifierar inte orsaken, säger hon. Och så blir det rundgång.

Med oro och onödigt lidande. Men också ekonomiskt belastning för samhället. Alla förlorar. Framförallt den drabbade som tappar livskvalitet. Kanske ger upp. Blir sjuk – på riktigt. Och det är en stor grupp. Bortåt tio procent av landets cirka en halv miljon änkepersoner orkar inte riktigt själva under det första sorgeåret. Behöver få hjälp.

– En eftersatt grupp, säger Agneta Grimby som ägnat hela sitt vuxenliv åt äldreforskning. Och sorg. Hon fortsätter: Det har visat sig att var femte upplevt otillräckligt stöd och var tionde saknar stöd helt. Det finns så mycket ensamhet i sorgehusen.

Sedan mitten av 80-talet har hon undersökt sorgens konsekvenser för tusentals änkepersoner. Vid Geriatriken, Sahlgrenska (SU), i sitt Änkeprojekt. Och upptäckt behovet av tidigt stöd. I hemmet. Och att man måste intervjua, det vill säga; gripa in. Söka upp och erbjuda stöd. Och som sagt, tidigt.

– Det kan vara svårt att komma i kontakt med äldre sörjande. De söker själva inte hjälp. Framförallt inte professionell.

Vill inte besvära.

Metoden med tidigt stöd i hemmet innebär tre besök av en sjuksköterska. Det första en månad efter förlust av livskamrat. Andra besöket efter tre månader och det sista när det gått ett år. Och har gett goda resultat. Förhoppningsvis förebyggt ohälsa. "Man har fått äta", som hon säger. Knyta an.

Ett speciellt fenomen som länge var tabu har Agneta Grimbys forskning lyft fram. Så kallade "änkesyner" – förnimmelser av den döde. Känslan av att den bortgångne "kommer på besök". Ofta mycket påtagligt. Och att lika många män som kvinnor har upplevelsen. Mycket vanlig. Runt hälften av alla hon intervjuat har haft änkesyner.

Men många tror att de håller på att bli tokgiga. Får ångest. Vågar inte berätta.

– Var inte rädd, är mitt buskap, säger Agneta Grimby. Det är helt normalt. Och bra. Så lägg undan den ångesten.

MEN VARFÖR ÄGNA SITT LIV ÅT äldre och sorgforskning? Och hur började det? Agneta Grimby ler.

– Tidigt i livet fattade jag tycke för gamla människor, berättar hon. Har alltid trivts i deras sällskap. Dom tog sig ju tid med mig. Kanske var det också det där med "Selma på vinden". Agneta Grimby minns:

– Hon dog när jag var tolv år. Men jag förstod aldrig hur de vuxna, till synes, kunde vara så glada och skratta när de kom hem efter begravningen. För ett barn kändes det absurt.

Selma var ju död. Varför visade dom inte respekt? Det fastnade.

Agneta Grimby föddes 1942 och växte upp i Falun. "En riktig dalkulla", som hon säger. Egentligen ville hon bli konsthantverkare – textil. Men efter flytten till Göteborg gjorde slumpen att hon började läsa vid Psykologiska Institutionen. Och 1974 var hon färdig psykolog. Efter åren hemma med småbarn

och en del vikariat blev hon forskningsassistent i H70-studien vid Geriatriken, Göteborgs Universitet. Året var 1981. H70 – den stora hälsostudien bland 70-åringar som drogs igång av Alvar Svanborg 1971. Sveriges största populationsundersökning av äldre, still going strong.

– Min bit blev att undersöka intellekt och livskvaliteten, säger Agneta Grimby. Jag övertalades att började forska. Och att ingå i en projektgrupp med många olika professioner. Livskvaliteten visade sig vara lägst bland nyblivna änkepersoner. Vi frågade oss varför. Så var Änkeprojektet igång. "Efterlevnadsproblematiken bland äldre" (1985-1987) fick genomslag vid Läkarstämman 1989. Inte minst i media och Agneta Grimby minns rubriken i GP: Arvid med änkesyner.

– Uppmärksamheten blev stor. Änkesyner fick ett ansikte. Vi lyfte ett tabu. Folk skrev brev: "Du har räddat mitt liv".

Detta var egentligen Änkeprojekt nummer ett. För det skulle följas av Änkeprojekt nummer två – hennes eget, 1995. Det var samma år som hon doktorerade med *Hälsorelaterad livskvalité bland äldre*. Och projektet rullar på. Det drivs helt med externa medel från fonder och stiftelser. "Hälften av min tid går åt att söka pengar", som hon säger. Projektets expertgrupp består av professionella utövare inom fem yrken vid Geriatriken, SU. Överhuvud taget skrivs det idag "livligt", som hon säger, kring äldre och sorg. Det är etablerat.

Annat var det när Agneta Grimby började för 25 år sedan.

– Forska kring sorg? Vad är det för något?, fick jag höra. Sörjer gör väl alla? Bara naturligt.

Idag är Agneta Grimby etablerad, respekterad. Eldsjäl, pensionär, pionjär som gjort karriär. Både legitimerad psykolog och medicinske doktor. Författare och forskare. Hon värjer sig dock mot d

et där med "karriär." Eller menar snarare "klassresa." Men, säger hon:

– Jag är samma jänta idag som jag alltid varit.

Nej, hon ser sig snarare som folkbildare med stor kompetens på äldre och på sorg. Som initierat, inspirerat. Som lyfter kunskap. Forskningsresultat. Och sprider dem – utan vinstsyfte.

Vilket är tanken bakom *Handbok om sorg* som kom förra året. Enveten, enträgen – det också. "Ligger i min natur". Bra när man söker anslag. Och vi talar om Änkeprojektet som "tankesmedja och ide'bank."

IDAG HAR HON "lämnat över själva stödkonceptet" som hon uttrycker det. Men sin forskning överger hon aldrig. "Jag ser behoven". Och hon tycker sig ha mycket ogjort. Så inledde hon till exempel förra året ett samarbete med Röda Korset – region väst. Där har teamet från Sahlgrenska utbildat ett 20-tal sorgestödare – volontärer i Röda Korsets nya verksamhet: *Hembesök i sorgehus*. Än så länge endast i Göteborg och Borås. Som stöd finns Änkeprojektets expertgrupp vid Geriatriken, SU. Och så Grimby's bok om sorg, förstås. Medförfattare är Åsa K. Johansson, forskningsassistent i projektet och doktor i psykologi med biologisk inriktning. En utgåva, pregnant av sorgekunskap med träffande dikter av Karin Blomqvist till teckning av Gerd Allert. Boken kan laddas ner

på www.redcross.se Och får kopieras – gratis. Utan försäljningssyfte.

– Frivilligorganisationer är en bra resurs, tycker Agneta Grimby. Också kyrkan gör mycket för sörjande. Och varför inte vända sig till diakonerna. En, som hon säger, "inte fullt utnyttjad resurs." Välutbildade. Och uppmanar entusiastiskt:

– Var inte rädd för att stiga över kyrktröskeln.

Så blir hon allvarlig. Och varnar för nätets

"Frivilligorganisationer är bra.

Och kyrkan gör mycket för sörjande.

Diakonerna är en inte fullt

utnyttjad resurs"

"sorgeprofeter". Självutnämnda behandlare med någon veckokurs i bagaget. "Certifierade". Som därtill tar bra betalt. Alltså: plats för varning.

Oseriöst. Och kan vara direkt farligt. Hon menar att komplicerad sorg är svår att både upptäcka och behandla. Även för en legitimerad psykolog eller psykiater. Vid svår sorg är människor suicidbenägna och skall behandlas av professionella yrkesutövare.

Idag riktar Agneta Grimby in sin forskning på vad hon kallar antecipatisk sorg. Det vill säga; den föregripande. Anhöriga har svårt

att inse diagnosens dignitet och börjar helt enkelt förbereda sig på förlusten. Speciellt kvinnor. Hennes forskning har visat att hela 40 procent av ankorna ansåg att den värsta tiden var – före dödsfallet. Männen, makarna däremot förtränger. Och upplever därför dödsfallet överraskande. Som en chock. Å andra sidan får män mer, spontant stöd. Av kvinnor. Efteråt. Men det gått inte att generalisera.

Intervjun med Agneta Grimby är slut.

Vi sitter i ett lånat väntrum hos hennes tandläkare. Ett rum med vacker konst. Men ändå – hos tandläkaren. Jag avrundar med att undra vad hon tror att Selma ("på vinden") skulle tycka om hennes yrkesval och livsuppgift. Agneta Grimby's "karriär".

Hon skiner upp: Jo, hon skulle

nog vara stolt. Och säga:

– Tänk att Holströms flicka skulle komma att göra så väl ifrån sig.

orn.lindstrand@spray.se

LÄS VIDARE:

Handbok om sorg, 2009, Agneta Grimby och Åsa K. Johansson.

Fritt att laddas ner från bl a:

www.redcross.se

www.bocker.aldreomsorgsbloggen.se

ANNONS

Välkommen som utställare på Drogfokus 2010

- Sveriges nya mötesplats för alla som arbetar mot alkohol, narkotika, dopning och tobak!

Konferensen äger rum den 27-28 oktober på Conventum i Örebro och förväntas locka över tusen deltagare. Boka monterplats tidigt för de bästa platserna - först till kvarn ...

Visas i Örebro!

Anmälningar och mer information på www.drogfokus2010.se

drogFOKUS

national konferens om alkohol, narkotika, dopning och tobak. 2010

Arrangörer: ANDT-förbundet, CAN, Dopningsnämnden, ECAD, Kriminalvården, Länsmedelsverket, Socialstyrelsen, Statens folkhälloinstitut, Sveriges kommuner och landsting, Statens institutionstyrelse, Tullverket, Vården och Örebro kommun.

»De såg det friska i mig«

KLIENT PÅ IRIS UTVECKLINGSCENTER

Sedan 1986 erbjuder vi individuell behandling för människor med läkemedelsberoende/missbruk och psykisk ohälsa. Vi finns i Stockholm, Göteborg, Enköping och Mullsjö. Läs mer om oss och våra behandlingar på www.irisutvecklingscenter.se.

Iris
UTVECKLINGSCENTER

- Vi välkomnar familjer, barn med föräldrar samt familjer som väntar barn.
- Vårt behandlingsarbete sker dygnet runt i en miljöterapeutisk anda och utgår från en systemteoretisk grundsyn.
- Vi arbetar för en positiv, bestående förändring som vi tror utvecklas bäst om man själv är en aktiv del av förändringsprocessen.
- Behandlingsarbetet utgår från individuella genomförandeplaner.

Läs mer på www.kangurun.se

Gråbröcksgatan 9
532 31 Skara
Tel 0511 – 34 66 70
info@kangurun.se
www.kangurun.se

Baggium Vård & Behandling - En hel vårdkedja

Baggium erbjuder en vårdkedja där vi kan möta den enskilda behov för en individuell förändring. Vi erbjuder konsultationsstöd för familjer och små hemlösa HVB-enheter i både kort- och mellanlång, med möjlighet till utslussning till eget boende. I 18 år har vi arbetat med ett skapat goda behandlingsklienter i Västra och Östra Sverige. Vi erbjuder konsultationsstöd till både lagstiftande myndigheter och en integrerad elevvårdsenhet. Vår behandlingspersonal har fått utbildning i BBIC.

Exempelvis: Flyktingbarn & ungdomar	Vård & Behandling - Pojkar	Vård & Behandling - Flickor
- Pojkar och flickor i ålderna 12-20 år	- Pojkar i ålderna 12-20 år	- Flickor i ålderna 13-22 år
- Transitoerande i väntan på anvisningskommun	- Invandranungsdomar i riskzonen	- Svensk- eller invandrarbakgrund
- Barn/ungdomar som fått permanent uppehållstillstånd	- Även svenskfödda pojkar i utsluss och eftervård	- Utslussningslägenheter och eftervård
- Barn med särskilda behov	- Placeringar enligt SOL och LVU	- Placeringar enligt SOL och LVU
- Vård och behandling av flyktingungdomar med särskilda behov	- Våra enheter i Västsverige: Lagetas, Gandalf, Bilbo & Mellanboendet	- Våra enheter i Skåne: Vittalies, Vita Skarvbjörnar & Vita Björkingen
- Placeringar enligt SOL och LVU		
- Våra enheter i Göteborg: Baggium, Lilla, Lilla & Lilla		

Vi har samarbetat med 70 svenska kommuner.

Placeringsansvariga: Yvonne Karlsson, Beredningskoordinator - 0708-08 90 88
Besök gärna vår hemsida för mer information: www.baggiumparv.se

BH
BAGGIUM VÅRD & BEHANDLING AB

Gå från ord till handling i barnavården!

Vi måste – äntligen – få en radikalt förbättrad och verklighetsanpassad familjehemsvård.

Grundad på professionalitet och respekt för barn, föräldrar och familjehem.

Tack för krönikan *Det räcker inte med nya paragrafer* i Socialpolitik nr 3/2009. Jag ska strax berätta varför den stärkte mig.

Men först måste jag kommentera Kerstin Wigzells svar på krönikan i Socialpolitik nr 4. Kerstin Wigzell som suttit som chef för Socialstyrelsen under många år och som var regeringens utredare i Barnskyddsutredningen (SOU 2009/68) skriver:

”Jag utgår från att lagar följs, det är inte valfritt. Allt annat är oförsvarligt på ett område med sådana starka maktbefogenheter gentemot enskilda. En stor del av ansvaret för att lagen följs faller på professionen. Om socialnämnden eller socialchefen inte ger förutsättningarna så har man ändå ett professionellt ansvar att informera och alarmera utifrån sin sakkunskap och sitt ansvar för klienten. Jag blir därför närmast chockerad av att en person, med ”50 års erfarenhet av social barnavård” (Wigzell hänvisar här till Gun-Lis Angsells fem decennier inom socialt arbete, red. anm.) har en sådan uppgiven inställning till det egna ansvaret för lagens förverkligande”.

JAG BLIR FRUKTANSVÄRT UPPRÖRD. *Det egna ansvaret för lagens förverkligande!* Inom socialtjänstens Individ och familjeomsorg har det inte funnits någon Lex Sarah. Folkhälsominister Maria Larsson vill nu skärpa lagen till att gälla även barn och unga inom socialtjänsten. Det är viktigt att hon förmår driva igenom förslaget. Hittills har tjänstemännen varit hänvisade till att rapportera till länsstyrelsen, när ansvariga chefer eller politiker inte gett tillräckliga möjligheter att följa lagen. Något få tjänstemän vågat göra. Det har nämligen kunnat kosta dem jobbet.

Jag blir därför i min tur chockerad över Kerstin Wigzell. Jämfört med hur det fungerar i verkligheten blir uttalandet om eget ansvar både naivt, kränkande och respektlöst ogenomtänkt mot dem som be-

rörs. På båda sidor av skrivbordet.

Jag håller i stället till fullo med det Gun-Lis Angsell skriver i sin krönika om den sociala barnavården. Som – fortfarande – präglas av alldeles för mycket ord och för lite handling.

UNDER DE 24 ÅR JAG ARBETAT inom familjehemsvården har ett flertal granskningar gjorts av både JO, riksdagens revisorer och länsstyrelserna. Skarp kritik har riktats mot socialtjänstens arbete. Statliga utredningar har avlöst varandra och en hel del forskning har presenterats inom social barnavård. Trots detta har inte tillräckliga förbättringar åstadkommit för att ge placerade barn tillfredställande god vård.

Jag är högskoleutbildad inom barnområdet. Har arbetat med barn med särskilda behov i alla åldrar, varit familjehemsförälder, arbetat som familjehemskonsulent/familjehemsekreterare och har egna barn och barnbarn. Sen 1984 har jag utbildat hundratals familjehem. Detta fortsätter jag med trots att jag nu är pensionerad. Parallellt arbetar jag även ideellt inom familjehemsvården.

Mina erfarenheter och möjligheter till jämförelse mellan olika områden har gjort mig oerhört frustrerad över de långsamma förbättringar som sker inom socialtjänsten i allmänhet och familjehemsvården i synnerhet.

DET HAR TILLKOMMIT EN MÄNGD NY forskning om familjehemsvården de senaste decennierna. Forskningsresultat som skulle kunna omsättas i praktiken för att förbättra vården, men det sker i mycket liten omfattning. Min erfarenhet är att inte tillräckligt många tar del av den, förmodligen på grund av tidsbrist hos dem som arbetar ute på fältet. Och att det inte prioriteras bland dem som leder och fördelar arbetet.

Den basutbildning som socionomerna får är inte tillräcklig för att arbeta med

barn inom socialtjänsten. Det brister både i teoretiskt kunnande och praktisk erfarenhet. Detta är inte rätt, vare sig gentemot barnen eller de nya oerfarna tjänstemän som blir satta att utreda barn, handleda familjehem och annat viktigt arbete med barn. Socionomer i den sociala barnavården behöver kompletterande utbildning, praktik och mentorskap för att uppnå det vi kallar barnkompetens. Självklart påverkar bristen på erfarenhet och kompetens att utvecklingen och förbättringarna går så långsamt framåt.

Jag tror att det också behövs en mångfald i samarbetet kring barnen, för att få både bredd och djup. Socialtjänsten måste samverka med och ta intryck av andra yrkesgrupper med kunskaper och erfarenheter av barn; barnomsorg, skola, barnpsykiatri, barnpsykologer och sist men inte minst utövarna i praktiken, familjehemmen. Samt förstås barnens föräldrar.

”Kerstin Wigzells uttalande är naivt, kränkande och respektlöst ogenomtänkt”

ATT VARA FAMILJEHEMSFÖRÄLDER är en ansvarsfull, svår – men också givande uppgift. Familjehemmen, som har barnen hos sig varje dag, har mängder med kunskaper som borde tas tillvara. Men alltför många familjehem uttrycker missnöje.

De är missnöjda med hur de blir bemötta av sina uppdragsgivare på socialtjänsten, av deras attityder och maktspel, att handläggarna är unga och oerfarna, de frågar inte efter barnen och hur de mår, trots utredningsverktyget BBIC (Barns behov i centrum).

Familjehemmen uttrycker också missnöje med de ekonomiska överenskommelserna. Det pratas om vad familjehem kostar, inte vad omhändertagande, vård och fostran av barnen är värt. Ofta vet famil-

jehemsföräldrar inte om vilka ekonomiska riktlinjer som gäller. Det snålas och dras ner på arvoden och omkostnader när kommunerna ska spara. Samtidigt finns det kommuner som betalar dyra konsulter för att utreda hur man ska kunna dra ner på familjehemmens ersättningar.

TYVÄRR SUCKAR MÅNGA FAMILJEHEM

över att de måste ha kontakt med socialtjänsten. Detta har varit väldigt märkbart hos de 20 familjehem jag träffade i höstas. När vi pratar om för- och nackdelar med vårdnadsöverflyttningar ser en del familjehem det som en fördel att "slippa soc". Det är väldigt tråkigt att socialtjänsten ska uppfattas som en belastning istället för ett stöd.

Det råder brist på familjehem. Jag vet inte hur man tänkt sig att få familjer att ta emot behövande barn i framtiden med de förutsättningar som nu ges. Familjer i lämplig ålder består vanligtvis av två förvärsarbetande föräldrar som är välutbildade och inriktade på att utvecklas inom sina arbetsområden. De väljer inte att vårda andras barn om inte grundläggande förutsättningar uppfylls. Många av de barn som placeras idag har stora och sammansatta behov. Behov som blir svåra för dagens familjehem att uppfylla, utan kontinuerligt stöd, professionell handledning, utbildning, rimlig ersättning och ett professionellt samarbete med socialtjänsten.

JAG VILL UPPMANA ALLA SOM HAR något att säga till om: Ta tillvara den kunskap som forskningen erbjuder. Ge socionomerna inom den sociala barnvården kompletterande utbildning. Förstärk samarbetet mellan de professioner som jobbar med barn. Se till att socialtjänsten utvecklar ett professionellt stöd och förhållningssätt i kontakten med familjehemmen.

Det är dags att gå från ord till handling med en radikalt förbättrad och verklighetsanpassad, högkvalitativ familjehemsvård grundad på respekt för de barn, föräldrar och familjehem som berörs.

yvonne.ahlkvist@telia.com

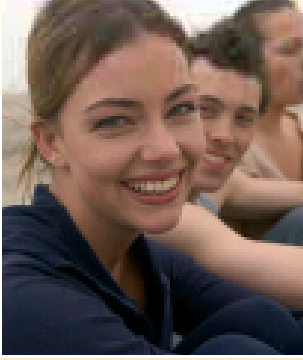

Yvonne Ahlqvist är familjehemsförälder, f d anställd familjehemskonsulent, -sekreterare. Nu pensionerad och/men familjehemsutbildare.

ANNONS

Sikta
Öppenvård

- * Träningsboende
- * Jourboende
- * Halvvägsboende
- * Nu extra platser till ensamkommande flyktingbarn

www.sikta.info * info@sikta.info * 0707-15 74 00

Kalöv * Malmö * Lund

Nya Böcker/Rapporter från Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Att lära av fosterbarn – åtta års arbete med intervjuer med före detta fosterbarn
I boken presenteras en utvärdering av arbetsmodellen "Att lära av fosterbarn" i Karlstad kommun. Modellen bygger på att socialsekreterarna för en dialog med fosterbarnen två år efter avslutad placering. Utvärderingen innehåller 56 intervjuer. I boken presenteras värdefull kunskap om hur fosterbarnen uppfattar hur det är att vara placerad och om hur de ser på socialsekreterarnas roll. Utkommer i februari 2010

Att läsa är livsviktigt – om placerade barns läsning och skolgång
Forskning visar att placerade barn har sämre skolresultat än andra barn. I rapporten fokuseras på hur läsvanor och läskunnighet påverkar barnen samt hur fosterföräldrar, lärare och familjehemssekreterare uppmärksammar barnens skolgång. Rapporten utgår från ett forskningsprojekt som finansierats av Allmänna Barnhuset. Utkommer i februari 2010

Att bygga kompetens för kvalificerade utredningar av barn och unga
Analys av situationen i sju kommuner i Uppsala län för personalförsörjning av utredande socialsekreterare.
Boken är en genomgripande analys av vad som kan ligga bakom de svårigheter som många kommuner har att rekrytera och behålla personal med ansvar för utredningar av barn och ungdomar. I boken presenteras ett förslag till kompetensprogram. Utkommer i februari 2010

NU – inte senare! Om att hjälpa barn i tid och om klok samhällsekonomi
Boken speglar den process som pågår kring utveckling av modeller för att beskriva värdet av det förebyggande arbetet. Politiker, ekonomer och socialarbetare beskriver sitt arbete och resonerar kring samverkan, förebyggande arbete och ekonomi. Utkom i oktober 2009

Böckerna och rapporterna beställs via vår hemsida
www.allmannabarnhuset.se

Att ge liv

Med döden i väntrummet

Varje minut dör en kvinna i samband med graviditet och förlossning någonstans i världen. Varje minut.

Text: Maria Wallin

Bild: Johan Persson

Gravida har ena foten i graven. Så drastiskt uttrycker man sig i Tchad i Centralafrika. Där är många kvinnor rädda för förlossningen – inte utan orsak. Att föda i Tchad är tusen gånger farligare än här.

I välmående industriländer, som Sverige, Irland, Italien får en eller ett par graviditeter per 100 000 dödlig utgång.

Nu är Tchad inte ens det farligaste landet. Högst dödlighet har Sierra Leone, där mer än två av 100 kvinnor dör. Eller Niger och flera andra afrikanska länder som tillsammans med Afghanistan är de länder som driver upp siffrorna.

Det finns välbärgade även i fattiga länder som kan köpa god och säker förlossningsvård. Men man räknar med att över 90 procent av dödsfallen hänger samman med utbredd fattigdom och dåligt utbyggd hälsovård.

Lägg därtill spädbarnsdödligheten – tre till fyra miljoner spirande liv – som inte överlever fosterstadiet, dör vid förlossningen eller stryker med under sitt första levnadsår.

FÖR 20 ÅR SEDAN ENADES VÄRLDENS länder i FN om att kraftigt minska mödra- och spädbarnsdödligheten till 2015. Som ett av åtta så kallade millenniemål. Med flera av målen går det hyfsat, men gravida dör i lika stor utsträckning nu som då.

Det handlar om 500 000 till 600 000 kvinnor som inte överlever. Varje år. För att inte tala om alla som blir skadade. Ytterligare tio till elva miljoner kvinnor, som i många fall får skador för resten av livet.

Kunskaper om orsakerna till mödradöd-

ligheten finns, och man vet också vad man borde göra för att motverka. Problemet är de politiska makthavarna och patriarkala strukturer.

FN:s befolkningsfond UNFPA har beräknat att världens länder måste satsa 12,8 miljarder dollar extra om året på samordnade insatser för familjeplanering, preventivmedel och mödra-, förlossnings- och spädbarnsvård. För då skulle:

- antalet oönskade graviditeter minska med mer än två tredjedelar, från 75 miljoner (2008) till 22 miljoner per år.
- mödradödligheten minska med 70 procent från 550 000 döda till 160 000 per år.
- spädbarnsdödligheten minska med 44 procent, från 3,5 miljoner döda till 1,9 miljoner per år.
- osäkra aborter skulle minska med 73 procent från 20 miljoner till 5,5 miljoner
- antalet kvinnor som drabbas av allvarliga komplikationer från 8,5 miljoner till två miljoner.

Satsningarna skulle också medföra färre hiv-infektioner, frigöra sjukvårdsresurser, öka förutsättningarna för flickor och kvinnor att utbilda sig, bättre försörjningsmöjligheter och ekonomisk utveckling i de fattigaste länderna.

– 12,8 miljarder dollar kan låta som mycket pengar, kommenterar RFSU:s generalsekreterare Åsa Regnér. Utslaget på invånarna i OECD-länderna blir det dock mindre än 80 kronor per person. Om Ryssland och Kina också hjälper till blir insatsen under 35 kronor per år, tillägger hon.

EN RISKGRUPP ÄR DE ALLRA yngsta föderskorna. I 11–12 årsåldern. Bäcknet på en så ung flicka har ännu inte utvecklats tillräckligt. Det berättar Grace Kodindo, gynekolog från Tchad med 30 års erfarenhet. I höstas besökte hon Finland och höll tal i finska riksdagen.

Frangston Duwa var läkarassistent i 12 år i Malawi. I dag opererar han själv.

– Graviditetsförgiftning är till exempel mycket vanlig eftersom vi saknar tillräckligt bra mödrahälsovård som följer graviditeten. Många hinner bli väldigt allvarliga fall innan kvinnan får vård – om hon alls får vård. Eller om hon hinner få den i tid.

– Många problem uppstår på grund av utdragna förlossningar. Livmodern kan rämna eller moderkakan fastna, vilket kan medföra ödesdigra blödningar och inflammationer, berättar Grace Kodindo. Förlossningen kan

också leda till skador som påverkar förmågan att behålla urin och avföring. Om kvinnan luktar illa kan mannen överge henne, fistlar kan alltså få allvarliga konsekvenser.

Kodindo berättar om hur hon opererat i ljuset från en ficklampa. Hur det råder brist på allt: instrument, mediciner, sprutor, droppåsar, lakan. För att inte tala om utbildad personal och specialläkare. År 2000 hade Tchad, ett land på tio miljoner invånare, två förlossningsläkare. Nu är situatio-

nen något bättre:

– Vi fick tio gynekologer till.

Enligt Grace Kodindo är kvinnornas ställning i Tchad mycket svag. Läskunnighet och utbildning skulle hjälpa en bit på väg mot FN:s millenniemål, menar hon. Då skulle kvinnorna också kunna skaffa sig mera information om sin hälsa.

I INDIEN GER SIDA STÖD TILL utbildning av barnmorskelärare för att ge kvinnor bättre

mödrahälsa och säkrare förlossningar.

– Tänk dig att alla dessa män i arbetsför ålder hade dött varje dag – det skulle våra makthavare aldrig acceptera. Därför är det här i första hand en demokrati- och jämställdhetsfråga, säger Kyllike Christensson i en intervju på Sidas hemsida.

Hon är barnmorska och professor i reproduktiv hälsa på Karolinska Institutet. I samarbete med Sida och Svenska barnmorskeförbundet ansvarar Karolinska Institu-

tet för ett utbildningsprogram av barnmorskelärare i Indien.

Samhällets syn på kvinnans värde återspeglas ofta i hur mycket ett land väljer att satsa på mödravård och säkra aborter, menar Kyllike Christensson.

– Kvinnan har fortfarande en underordnad ställning i Indien och hennes liv värderas helt enkelt inte lika högt som mannens.

I Indien finns inte några professionellt utbildade barnmorskor som kan ta hand om

komplicerade förlossningar. De som arbetar som barnmorskor har ofta för lite klinisk erfarenhet och dessutom låg status bland övrig sjukvårdspersonal.

I Sidaprojektet har femton redan utbildade barnmorskelärare valts ut och vidareutbildats i Sverige och Indien. Dessa så kallade master trainers har i sin tur hittills utbildat 144 barnmorskelärare i fyra delstater, som sedan ska föra kunskapen vidare i utbildningen av barnmorskor.

MALAWI LÅG FÖR ETT TIOÅR sen på lika höga dödstal som Niger och Afghanistan, och antalet steg. Regeringen bestämde sig för att vända utvecklingen och började satsa på "amatörläkare", "clinical officers". Sjukvårdspersonal med specialutbildning som i dag utför nittio procent av all förlossningsrelaterad kirurgi i Malawi.

– Jag jobbade som läkarassistent i tolv år. Efter en tvåårig utbildning blev jag sen redo att arbeta som clinical officer, berättar Franston Duwa.

I Malawi finns inte ens 200 läkare – till 13,6 miljoner invånare. Samtidigt finns det

Efter sju år arbetade 88 procent av icke-läkarna kvar på de små distrikts-sjukhusen. Men ingen av läkarna.

mängder med malawiska läkare i rika västländer. De blir kvar efter sin utbildning eller nappar på värvningskampanjer.

Nittio procent av befolkningen i Malawi försörjer sig på jordbruk. Mer än två tredjedelar lever på mindre än två dollar om dagen. Lite mer än hälften kan läsa.

Medellivslängden är 46 år. Familjerna är ofta stora och kvinnorna får barn tidigt, vilket ökar risken för komplikationer under graviditeten.

Utbildning av icke-läkare tog sin början på 80-talet i Mocambique – efter kriget med

Sydafrika, där sjukvårdare med skalpell räddat liv i fält. Hälsovårdsarbetare fick en treårig utbildning motsvarande sjuksköterska. Staffan Bergström, gynekolog och professor i internationell hälsa på Karolinska Institutet, fanns med i den del av utbildningen som berörde förlossningsvård och gynekologi.

Sedan dess har konceptet spridit sig och man uppskattar att i 25 av 47 afrikanska länder söder om Sahara fanns någon form av icke-läkare som utför läkarnas jobb.

Staffan Bergström deltog för ett par år sedan i en omfattande studie från Malawi, där utfallet av operationer utförda av vanliga läkare och amatörläkarna jämfördes. De hittade inga väsentliga skillnader.

– Det har varit intressant att följa utvecklingen, säger Staffan Bergström. Vi trodde inte på beskillningarna om undermålig

standard och utarmning av vården. Det visade sig att vi var rätt ute.

Amatörläkarna kostar bara en tredjedel att utbilda jämfört med konventionella läkare. Dessutom stannar de kvar i hemlandet. Deras utbildning är inte gångbar någon annanstans. De handplockas i ett senare skede av livet och har ofta hunnit rota sig och skaffa familj.

I en uppföljning i Moçambique fann man att 88 procent av icke-läkarna fortfarande arbetade på små distriktsjukhus i landet, sju år efter avlagd examen.

Bland läkarna var siffran noll procent.

FN:S ÅTTA MILLENNIEMÅL är att mellan 1990 och 2015 ska:

- fattigdom och hunger halveras
- alla barn gå i grundskola
- jämställdheten öka och kvinnors ställning stärkas
- barnadödligheten minska med två tredjedelar
- mödradödligheten minska med tre fjärdedelar
- spridningen av hiv/aids, tbc, malaria och andra sjukdomar hejdas
- en miljömässigt hållbar utveckling säkerställas
- globalt samarbete genom ökat bistånd, rättvisa handelsregler och lättade skuldbördor i utvecklingsländerna

Många länder har lyckats minska barnadödligheten men inte mödradödligheten. Bland annat på grund av bristande tillgång på sjukvårdspersonal vid förlossningar.

maria.wallin@socialpolitik.com

Research och intervjuer i Malawi:
Anna Roxvall och Johan Persson

LÄS VIDARE:

amnesty.org, amnesty.se, fhi.se, global.finland.fi, guttmacher.org/pubs/AddingIt-Up2009.pdf, rfsu.se, scb.se, sida.se

Urfolk diskrimineras

Ursprungsfolken utgör 370 miljoner, c:a 5%, av jordens totala befolkning – men en tredjedel av de extremt fattiga.

Det visar FN-rapporten *Tillståndet hos världens urfolk*. De drabbas i mycket större utsträckning av hälsoproblem, kriminalitet och brott mot mänskliga rättigheter.

Orsaksfaktorer är omflyttningar, separering och fördrivningar av ursprungsfolk från sina landområden – i bl a Malaysia, Indonesien, Thailand, Hawaii, Rwanda, Burundi, Uganda, Kongo, Colombia.

– Rapporten visar bland annat att även i rika länder som USA och Kanada har urfolken en sämre hälsosituation, säger Sametingets styrelseordförande Sara Larsson. Alla stater i världen, inklusive Sverige, måste aktivt arbeta för att urfolkens marginalisering bryts.

Störande oljud

HRFs nya rapport *Kakofonien*

visar att svenska folket upplever ljudmiljön som ett stort problem – på kontoret, i skolan, på restauranger. 44% har svårt att höra vad andra säger på jobbet.

– Störande ljud är en bortglömd arbetsmiljöfråga. Regelverken är alldeles för svaga, säger HRFs förbundsordförande, Jan-Peter Strömgren.

– Det drabbar inte minst kvinnodominerade arbetsplatser, som förskola och skola.

Två av tre medlemmar i Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund tycker att ljudmiljön är ett problem varje dag/varje vecka. Över hälften har ofta/ibland svårt att höra vad eleverna säger i klassrummet. Även på kontor är problemen stora; 57% tycker att ljudmiljön i kontors landskap är störande.

– Vi vill vi få arbetsgivare, fack, kommuner, arkitekter och alla andra att börja tänka "ljudsmart". Det är dags för ett samtalsvänligt Sverige.

Mera: www.hrf.se

Ekebylunds Behandlingshem

För kvinnor med missbruksproblem

Målgrupp

Kvinnor i alla åldrar med alkohol- och/eller blandmissbruk. Vi tar även emot kvinnor med missbruksmisbruk. Även kvinnor med psykiatiskt missbruksproblem ingår i vår målgrupp. Vård enligt både LVM och SoL.

Här finns vi

Tre mil från Stocoldholm, nära Arlanda. Goda förbindelser via flyg eller tåg.

Ekebylunds Behandlingshem tar vara på kvinnors speciella behov, på kvinnors värderingar med omsorg, respekt och värdighet!

Ekebylunds behandlingshem
Sjögata, 195 96 Bromsberg
Tel 08-594 306 00
Fax 08-594 306 28
Hemsida: www.stat-inst.se

Statens
institutioners
styrelse S13

Ritningsprogram
Institutionell
behandling
Adress-
presentation
Motiverande
intervju
Utredning
Genomgång

Grödbygården

ett behandlingshem för föräldrar och barn

Alla vill vi utvecklas, men helst utan att behöva ändra oss. Förändring väcker motstånd och dessa krafter behöver för "våra" familjer härbergas inom den fasta ram en god institution utgör.

Vi har arbetat med familjer sedan 1990 och har utvecklat en organisation som är lämplig för vår målgrupp. Nu tar vi även emot ensamma barn 3-13 år.

Psykoterapi (bild-, lek och parterapi) integreras i den jag-stärkande miljöterapi med mer pedagogiska metoder (Marte-Meo, Cap och ART).

Grundläggande variabler som åtgärdernas intensitet, frekvens och timing är en kompetens utöver metodnivån, som är avgörande för behandlingsresultatet. Organisationen är terapeuten.

Familjerna bor skyddat i egna lägenheter i våra hus här på landet i Grödbygården utanför Bromsölla, nära Blekingegränsen.

Vi erbjuder

- + Behandling
- + Utredning
- + Akutplacering
- + Mellanvård

Vi är autonoma och behöver inte underordna oss någon koncernledning.

Huvudman: Annika och Lennart Olsson
Plats för 8 familjer och 4 ensamma barn
Telefon: 0456 - 229 41
E-post: annika.lennart@grodbygarden.se

ISO 9001
BUREAU VERITAS
Certification

Besök vår hemsida för mer information www.grodbygarden.se

Håll moralen kort

Låt inte den moderna paternalismen ta över

Socialt arbete innebär moraliska bedömningar. Det är viktigt att erkänna, synliggöra och diskutera det. Samt att ta strid för de fattigas rättigheter. Och en generell välfärd.

Text: Hans Swärd

Bild: Arja Kajermo

Först mat – sedan moral! är ett gammalt tyskt talesätt som ofta använts som argument i diskussionen i början av 1900-talet, när man diskuterat om de fattiga skulle få ta del av de generella välfärdslösningarnas rättigheter som höll på att växa fram. Det var inte självklart att de fattiga som ansågs uppvisa ”moraliska” brister, saknade ”lust”, uppvisade ”lättja” eller levde ett ”osedligt liv” villkorslöst skulle få rösträtt, pension eller annat stöd från samhället.

Diskussionen i Sverige inför lagen om allmän pensionsförsäkring 1913 satte frågan om de fattigas moral på sin spets. Lagen var resultatet av årtal av strider och motsättningar som bland annat handlade om vilka krav man skulle ställa på de fattigas karaktär och beteende för att de skulle tillerkännas pension. Först efter omfattande diskussion och tre statliga utredningar fattade riksdagen beslut. Lagen innebar inte bara att alla äldre fick en trygghet, utan också att mer än 80 000 äldre som uppbar fattighjälps förvandlades från fattighjon till folkpensionärer. Alla pensionärer fick pensionen utbetald varje månad utan att de behöva sätta sin skötsamhet i pant. Men reformen föregicks av långvariga strider om bland annat synen på de allra fattigastes moral.

Kring förra sekelskiftet fanns det en inflytelserik grupp från medelklassen, ”fattigvårdsfolket”, som såg avskaffandet av fattigdom som en folkuppfostringsfråga. Det innebar till exempel att schablonunderstöd

utan motprestation inte skulle få förekomma inom socialpolitiken. Individuell behovsprövning och folkuppfostran skulle istället spela en viktig roll. Man argumenterade för villkorade rättigheter. Fattiga understödstagare hade inte betalat in några skatter och avgifter och pensionen borde bara gälla dem som arbetat och gjort rätt för sig, hette det.

Det fanns också uppfattningar om att en del av dem som uppbar fattigunderstöd inte skulle kunna förvalta en allmän pension, utan skulle snabbt slösa bort sitt månatliga bidrag och ändå måste be fattigvården om hjälp. Det skulle vara bättre om de fick en individuellt anpassad fattigvård så samhället fick möjlighet att påverka deras levnads-sätt och moral. När de väl hade visat prov på skötsamhet, var de värdiga samhällets hjälp. Att ge icke behovsprövad hjälp till personer som inte hade tjänat in sin pension och själva hade orsakat sin situation genom ett ovärdigt levnadssätt kunde ge fel-

”Att förvandlas från fattighjon till pensionär befriade dem från fattigskammen”

aktiga signaler och försämrade arbetsmoralen för alla andra som hade skött sig. Det skulle inte vara lönt att arbeta och sköta sig i livet om man ändå skulle belönas med förmåner utan några krav, sades det.

Det blev därför viktigt att skilja på värdiga och ovärdiga fattiga och behandla dem på olika sätt.

EN SOM HÄVDADE TESEN ”FÖRST MAT – sedan moral” var bland annat den socialdemokratiska professorn och riksdagsmannen Gustaf Steffen (1864-1929). En preventiv och generös socialpolitik som gällde alla

skulle avvärja nöd och fattigdom och förhindra att människor hamnade i akuta förnedringstillstånd. Hjälp eller bistånd från det allmänna som inte utgår till alla enligt förutbestämda kriterier innebär att de hjälpsökande måste uppge acceptabla grunder till hjälpen. Att avgöra de acceptabla grunderna har alltid varit en moralisk fråga. Att bedöma en persons karaktär och beteende ur sedlig synpunkt innebär lätt ett felfinnande och misstro mot de fattiga, enligt Steffen. Man bör inte blanda ihop moral och rättigheter. Det finns nämligen en ständig risk, enligt Steffen, att man förvandlar strukturella problem som fattigdom, bostadsbrist, arbetslöshet, hemlöshet till individuella bekymmer som knyts till moral och karaktär.

VAD BLEV DÅ KONSEKVENSEN av pensionsreformen? Forskare har visat att det medborgerliga förtroendet, som rätten till pension innebar för fattigvårdens klienter, ledde

till högre självkänsla och ett större ansvarstagande. Att förvandlas från fattighjon till pensionär gav en högre status och påverkade sannolikt de fattigas identitet och befriade dem från fattigskammen. De behövde inte oroa sig för sin försörjning på samma sätt som tidigare.

Pensionsreformen 1913 är ett bra exempel på att man kan omvandla behovsprövade bidrag, som alltid innehåller moraliska bedömningar om vem som är värdig och ovärdig, till generella rättigheter som inte kräver moraliska bedömningar.

Men i dagens välfärdssystem finns det fortfarande ett stort utrymme för selektivt behovsprövade bidrag, där man måste göra moraliska bedömningar om de hjälpsökandes förmåga, vilja, skötsamhet och så vidare. Sådana bedömningar görs inom dagens socialtjänst.

Den amerikanska forskaren Barbara Levy

DU FÅR BÖRJA MED ATT LÄRA DIG
ATT ÄTA MED SKED, SEN AVANCERAR
DU TILL KNIV OCH GAFFEL – FÖRST
DÅ KAN DET BLI
TAL OM PENGAR
TILL MAT!

Simon menar att diskussionen om de fattigas moral är väl så aktuell i dagens samhälle som den var i början av 1900-talet och att samma argument används då som nu. Hon använder begreppet den moderna paternalismen, och enligt denna har vissa fattiga i allt högre grad kommit att bli föremål för myndigheternas kontroll och övervakning. Den moderna paternalismen betonar klientens skyldigheter snarare än dennes rättigheter. Försök att bekämpa fattigdom genom kompensatoriska insatser, exempelvis att kompensera inkomstbortfall och att stärka individens resurser, gäller inte vissa grupper av befolkningen. Idén bakom den moderna paternalismen är att fattiga behöver

en fast struktur och att de behöver lära sig adekvata beteenden och förhållningssätt, inte minst genom olika pedagogiska tekniker och krav på motprestationer, vilket innebär att de måste göra sig förtjänta av vissa sociala rättigheter.

I Sverige i dag handlar till exempel diskussionen om det är rimligt att stora grupper ungdomar eller invandrare, som inte lyckats ta sig in på arbetsmarknaden ska behöva uppbära försörjningsstöd.

En annan fråga gäller varför 18 000 hemlösa i dag inte ska ha rätt till en egen bostad utan att behöva kvalificera sig i olika trappstegsmodeller och måste lära sig bo genom träningslägenheter, sociala kontrakt osv.

Många av de gamla sega historiska argumenten om att de fattiga inte kan sköta sig går igen i dagens debatt och är svaret på strukturella problem som ungdomsarbetslöshet och en bostadsmarknad i obalans.

I ALLA MÄNNISKOBEHANDLANDE välfärdsprofessioner, till exempel läkare, poliser och socialarbetare, görs det moraliska bedömningar och det är säkert ofrånkomligt. Det går inte att reglera arbetet i detalj för dem som möter människor ansikte mot ansikte. Klienterna är olika och passar inte in i givna mallar utan det lämnas alltid ett utrymme för den enskilde tjänstemannens bedömning. Många organisationsforskare har visat

att moraliska ställningstaganden i praktiken får ett viktigt inflytande.

En del människobehandlande organisationer har dessutom samhällets uppdrag att göra moraliska bedömningar. Ett typiskt exempel är kommunernas individ- och familjeomsorg där socialarbetarna måste bedöma människors levnadssätt och moral. Frågor om människor har rätt till försörjningsstöd eller om de skulle kunna försör-

raliska bedömningar och i högre utsträckning synliggöra dessa bedömningar och diskutera dem.

Socialarbetarna verkar också i en kontext där de allmänna attityderna många gånger är att klienterna har sig själva att skylda och att man bör ställa krav på dem för att de ska bli berättigade till hjälp.

Kommunernas individ- och familjeomsorg är dessutom beroende av politiska ställningstaganden genom att politikerna sätter olika ramar för verksamheten. Ofta spelar politiska ställningstaganden eller gamla traditioner en större roll än forskningsresultat och kunskap. Om problem av strukturell karaktär omvandlas till indivi-

duella bekymmer är det lätt att det uppstår en institutionaliserad uppgivenhet eftersom socialarbetarna inte har de rätta verktygen för att lösa problemen och på så sätt handlar i olösliga mellanpositioner.

ETT SÄTT ATT HÅLLA MORALEN i schack är att damma av den gamla devisen "först mat – sedan moral" även för de grupper som befinner sig långt ner i fattigdomsdjupet.

Den engelske sociologen Thomas Humphrey Marshall (1893–1981) har setts som en av centralgestalterna när det gäller tänkandet om social säkerhet och starka rättigheter som en del av medborgarskapets ut-

veckling. Marshall hävdade uppfattningen att invånarna i en modern västlig demokrati har medborgerliga, politiska och sociala rättigheter som innefattar lagstadgad, social service, som försörjning, rätt till bostad, sjukvård och utbildning, oavsett omständigheterna i övrigt.

Det innebär att samhället ska tillgodose vissa grundläggande rättigheter som nödvändigtvis behövs för att leva ett anständigt liv. Dessa lagstadgade rättigheter ska inte villkoras.

Ett annat sätt är att föra en öppen diskussion om de paternalistiska fällor som alltid ligger på lut för dem som har att bedöma fattigas moral. En sådan fälla är att hamna i ett paternalistiskt förhållningssätt där klienterna riskerar att utsättas för moraliska pekpinningar och en stelbent byråkrati som kan upplevas som godtycklig och förnedrande. En annan är att visa underlåtenhet eller en vägran att hjälpa och en lågprioritering av insatser för klienter som av rättsliga eller moraliska skäl borde ha hjälp.

Ett tredje sätt är att bejaka "den förnuf-tiga moralen" vilket innebär att tjänstemän ställer upp och slåss för att fattiga människor, som har svårt att ställa krav eller framföra sina intressen, får sin rätt och sin situation belyst och får sin röst hörd hos dem som har en reell möjlighet att påverka deras situation.

hans.sward@soch.lu.se

"Paternalistiska fällor ligger alltid på lut för dem som har att bedöma fattigas moral"

ja sig själva och ta ekonomiskt ansvar, om klienterna behöver vård även mot sin vilja eller om föräldrar kan sköta sina barn, är frågor som ska avgöras. Det är svåra frågor, särskilt då måttstockarna som används i bedömningarna ofta är oklara och inte objektivt givna.

Ett problem är att dessa bedömningar ofta sker i det fördolda under professionalitetens täckmantel och kanske ses som en del av en neutral och objektiv yrkesutövning. Forskare i socialt arbete har i allt högre utsträckning hävdad att det är viktigt att erkänna att socialt arbete är av moralisk natur och att det ligger i yrkesutövningen att göra mo-

ANNONS

Socionomdagarna

Mötesplatsen för kvalificerat socialt arbete
13-14 april 2010, konferens och mässa, Stockholmsmässan
Socialt utvecklingsarbete i lågkonjunktur

- Hur säkrar vi framtidens välfärd?
- Globalt socialt arbete – lyssna till internationella talare och dela deras erfarenheter!
- Välj bland ett stort antal seminarier om äldre, barn och unga, hälso- och sjukvård, fattigdom, missbruk, ledarskap och mycket annat

www.socionomdagarna.se

SE ÄVEN INBOKADE UTSTÄLLARE:

SPONSORER:

STÖTTOR:

STÖTTOR:

STÖTTOR:

Moderaternas luftslott

Bostad först för Stockholms 3000 hemlösa, bidde en tummetott. MP vill öka takten och se fast bostad som en mänsklig rättighet.

I senaste numret av *Socialpolitik* (4/2009) uttalar sig moderaterna i Stockholm positivt om så kallat Housing First. Stockholms socialborgarråd Ulf Kristersson (M) har under hösten gjort ett utspel om att Housing First ska prövas för stadens ungefär 3 000 hemlösa.

Tyvärr är det i realiteten bara ett luftslopp utan innehåll. Grunden i den forskning han säger sig lyfta fram förbises. Satsningen innebär bara tio lägenheter som ska erbjudas till "motiverade hemlösa". Genom det kravet på "motivation" kidnappas även här individens rätt till bostad.

HEMLÖSHETEN ÄR ETT bostads-
politiskt problem och rätten till
bostad kan aldrig villkoras mot
krav på motivation.

Internationell forskning och aktuell forskning från Socialhögskolan i Lund lyfter fram modellen *Fast bostad först* mot hemlöshet. Den utgår från individens rättigheter och vänder upp och ner på hur arbetet bedrivs i dag. Likt mat, kläder och utbildning ska bostad ses som en grundläggande mänsklig rättighet.

I stället för att kidnappa individens rätt till boende och använda den som en morot för prestation, så föreslås att först ska ett tryggt, eget boende säkras. Inte förrän bostadsproblematiken är löst blir insatser i form av stöd och vård effektiva.

DET NUVARANDE SYSTEMET

med krav och prestation kopplat till morötter i en boendetrappa (försökslägenheter och boståndsbedömningar med korta mellanrum) kränker individens rätt till bostad. Dessutom är det dyrt och bevisat ineffektivt. I stället för att lösa utanförskapet så fastnar människor i hemlöshet.

MILJÖPARTIET DRIVER konkreta förslag som tar sin utgångspunkt i individens rättigheter och forskningens innehåll. Vi vill att Stockholm ökar takten i byggandet av små lägenheter. Vid markanvisningar för byggande ska staden kräva att en viss del av bostäderna avsetts till hemlösa. I samarbete med hyresvärdar ska tillgången till bostäder säkerställas. Förstahandskontrakt erbjuds dem som av egen kraft inte kommer in på bostadsmarknaden.

Om samarbetet med hyresvärdarna inte ger de bostäder som krävs så måste staden ta nästa steg och skapa en ny organisation (exempelvis ett bolog) med uppdrag att säkerställa det antal lägenheter som behövs. Avgörande är att det är vanliga lägenheter i det ordinarie bostadsbeståndet, inte kategoriboende eller segregerat boende.

MAJORITETEN AV DE HEMLÖSA har, tvärtom emot vad många tror, inte allvarliga sociala problem, men har ofta haft en kris

i livet som orsakat hemlösheten. En mindre del – ungefär en femtedel – har allvarliga problem med missbruk eller psykisk sjukdom och är ofta ”uteiggare”. I båda fallen är en fast bostad avgörande; för den förstnämnda gruppen för att kunna behålla arbete och sociala kontakter och för de med större problem för att kunna arbeta med dessa.

Om visionen om ett samhälle utan hemlöshet ska kunna förverkligas måste vi tänka nytt. Vi behöver överge modellerna med boendetrappor och se en fast bostad som en mänsklig rättighet, inte någon som man ska kvalificera sig för.

stefan.nilsson@stockholm.se

Stefan Nilsson
Gruppledare (MP)
Stockholms stad

svensk
social
politisk
förening

SEMINARIUM 5 MAJ 2010: Det läcker ur vältärdens

[illegible]

problema. Enhvar någon naturligtvis har sinnet skissat. Alla tre lämnar trygghet i guldröskiggen samtidigt när fönstret öppnades. När släpar vi ett system som är ekonomiskt hållbart och

provdäglig? Kan vi leva av
hatten och gl föm, som i
parlamentarism? Vad bör vi
lärna av en stor parlamentarisk
nackdel för parlamentarism?
Så här ser det ut: En stor

Audi, (M) ord. nottörskt ingulskott, Agneta Friis, national ekonom, lunch universitet, Jan Edling, anställd Verovet, Verovet Pärn, (S) vss ord. socialförädlingsulskott, ingar

Millman, nationalism, Sofia
Bulgaria, Swenka net bridge,
Sigmundsson, electron, Sri,
Hedbergsson, after run /
Swedish 5 may 2010, the over
overed day, [see](#) [see](#)

**MENS
CA**

”Billig

A photograph of a nightclub interior. In the foreground, two women are smiling at the camera. In the background, another woman is visible near a doorway. Neon signs are visible on the wall, including one that says "LADIES CR" and another that says "LADIES".

are än Thailand”

*Sexturister finner
idel nya lekparker*

Child Abuse, filmer om sexövergrepp på barn säljs öppet på gatan.

När mörkret sänker sig över Filippinerna vaknar landets svar på bibelns Gomorra. Angeles City. Från de större hotellen går skyttelbussar dit. En turistdestination med bara en attraktion.

Text: Martin Schibbye

Bild: Jonas Gratzner

– Vad kostar ett barn?

Frågan är inte filosofisk i Angels City. Det osynkade bastrummedunket från sexklubbar nästan dränker samtalet. På gatan står den 18-åriga barnpornografi-, cigarett- och Viagra-försäljaren Robert och suger på svaret.

– Vänta här, jag är strax tillbaka, säger han och går undan för att ringa.

Efter ett mobilsamtal och två minuters väntan hoppar Marylyn med polkagrisrandigt linne och vita sandaler ut ur en cykeltaxi.

– Är hon verkligen 16 år?

– Tror ni mig inte så kolla hennes tänder, säger Robert och tar med ena handen ett tag om Marylins underkäke.

Emmanuel tittar självsäkert på de vita tandraderna medan Marylyn demonstrativt sätter armarna i sidan. Trots att Emmanuel är född och uppvuxen på Filippinerna har han inga problem med att spela utländsk sexturist. Som för så många andra i hans ålder är fadern en okänd soldat i den amerikanska flottan.

Medan tandkontrollen pågår frågar han Marylyn "Varifrån kommer du?" För att undersöka om hon är hitförd från andra provinser. "Vad kostar det?" För att etablera att det rör sig om köp av sex. Samt "Hur gammal är du?" För att undersöka om hon är minderårig.

Emmanuel arbetar för den filippinska hjälporganisationen Preda och går från bar till bar. Sexhandeln ses nämligen inte som en

naturlig del av det filippinska samhället. Det finns motstånd, det finns socialt arbete, det finns lagar och det finns de som försöker följa dem. Men det finns också länder som exporterar köpare. I en ständig ström.

– 200 kronor, då får ni ha henne hela natten. Jag vet ett hotell som är säkert, säger Robert.

– Be henne vara redo klockan tolv imorgon kväll, jag ringer då och säger var vi ska ses, svarar Emmanuel.

INGEN VET RIKTIGT NÄR DET BÖRJADE. Här i provinsen Pampanga i norra Filippinerna låg under årtionden USA:s största flottbas och soldaterna gödde regionens sexindustri. Efter nedläggningen av basen 1992 har en ny

generation gästarbetare och manliga sexturister tagit över. Bland sexbarer med namn som Brown sugar, Dollhouse och Coyote Ugly arbetar 15 000 personer, mestadels kvinnor. I stadsdelen Balibago finns inte mindre än 133 sexbarer registrerade.

– Kom in hit, happy hour!

Utanför baren Carousel börjar inkastarna bli fysiska. Klasar av tjejer hänger i Emmanuel's armar. Till slut ger han upp och går in, förbi skylten som upplyser besökare om att kvinnor endast är välkomna i sällskap och att inga skjutvapen får tas med.

– Sätt dig här, säger Sunshine och ler brett när Emmanuel lyder hennes uppmaning. Runt halsen har hon en nummerbricka.

På golvet inne på bordellen råder en strikt hierarki. På en snurrande karusell står ett femtiotal halvnakna tjejer med nummerbrickor och dansar. När köparen valt en tjej betalar han och tar henne med sig till något hotell.

De bästa borden närmast karusellen, kontrolleras av dem som varit här längst. För varje drink som beställs får tjejerna en viss procent. På bordet står en hink med numrerade pingisbollar med skylten: "Have fun! Throw a ball, the girls will be happy".

I högtalarna pumpas Ramsteins Du Hast ut i högtalarna.

– Du har en så vacker näsa, säger Sunshine och lägger armen runt Emmanuel.

Sunshine kan säga jag älskar dig på alla de större språken. Lönen är låg men okej, säger hon. Helst skulle hon vilja studera men saknar pengar till det. Drömmen är att jobba utomlands. Men inte Mellanöstern, där är risken för övergrepp stor, men Japan ska vara bra, tror hon.

FLICKORNA ÄR UNGA, KÖPARNA GAMLA. Barerna i Angeles City är välfyllda av åldrande män som lever gott på sina pensioner från väst. Australien, USA, Europa. Många gör som två pensionärer från Kanada, som tack vare Filippinernas generösa visumregler har bosatt sig i landet, där "allt finns"; sol och värme, paradisstränder, billig mat och boende. Och sex. Med barn och unga – allt enligt preferens. Bordellerna i Angeles City är ökända för att erbjuda sex med barn.

Men köparna är också ofta gästarbetare från Korea och Japan. Och det finns många sexturister som uppfattar sig som "normala", men som ändå utnyttjar minderåriga. Vi möter några svenskar i trettioårsåldern. På frågan varför de kom till Angeles City sveper de med handen mot karusellen.

– Se dig omkring! Det är dessutom billigare här än i Thailand.

– En drink till? Bordellmamman har upptäckt oss och presenterar sig med en kindpuss. Sedan bjuder hon på en runda innan hon förklarar att nummersystemet gör att om man inte är nöjd med den tjej man köpt kan man klaga.

– Orgasmgaranti?

– Haha, ja så skulle man kunna kalla det. Men det vanligaste klagomålet är att tjejer

Tusentals söker sig till
städerna i hopp om jobb.

En svensk drar till hotellet
med nattens köp.

Angeles City, med 16 000 kvinnor och barn inom sexindustrin. Ett av världens största resmål för sexturism.

inte ställt upp på allt. Men det kan också vara så att de fått någon könssjukdom och då är det bra att det finns kvitto.

De största barerna har uppemot 350 tjejer. Carousell har 110 strippdansöser och 40 servitriser, alla är till salu. Två gånger i veckan är det läkarundersökning för att upptäcka könssjukdomar.

Lokalen rymmer 100 sexköpare. Priset för att ta med sig en människa, eller "Early work release" som det heter är 200 kronor.

– Kommer polisen hit är det för att ta en öl. Vi har tillstånd, säger bordellmamman och nickar åt baren där det hänger ett inramat intyg från borgmästaren.

– Det sker regelbundna inspektioner, alla är över 18 och är här frivilligt, säger hon.

– AAAHHH!

– Primalterapi, berättar missionären Shay Cullen. Vi har ett rum, där får de skrika av sig sin ångest. Vadderat för att ljudisolera men också för att de inte ska skada sig.

– Emotional Release Therapy, förklarar han, går ut på att barnen i minnet återvänder till de platser där övergrepen skedde för att leva ut de känslor det väcker och bearbeta sin ångest.

Shay Cullen är en katolsk präst, som för snart 40 år sen tröttnade på att erbjuda sista smörjelsen till de mördade och be för de

utsatta. Han startade i stället *Preda Center*, högt beläget ovanför den nedlagda militärbasen i Olongapo.

Det var Predas kampanj som på 1980-

Många bordellägare försöker locka sina landsmän som kunder.

och 90-talen fick den amerikanska militärbasen att slå igen och till slut lämna regionen. Men turisterna ersatte soldaterna och sexindustrin levde vidare. När amerikanerna lämnade Olongapo 1992, bedömde forskare vid Preda att det fanns 16 000 kvinnor och barn i prostitution i Olongapo och lika många i närliggande Angeles City. Av dessa var ungefär en sjättedel minderåriga. I dag uppskattas antalet till ungefär detsamma.

Det är hit till Preda Center de minderåriga kommer när de räddats från bordellerna. Även så unga som tioåringar har kommit hit från Angeles City. Här försöker man rehabilitera barn och unga som våldtagits dagligen under flera år.

Vid vårt besök finns 57 barn på Preda. De går i skola och tränas i praktiska färdigheter.

– Alla har sitt eget sätt att gå vidare. Vi kan erbjuda en ny start, säger Shay Cullen.

– Den första tiden är svårast, de är vana vid att ha pengar och dricka alkohol. Det handlar om att bryta ett mönster, men vi har inga stängsel runt centret. Vill de rymma är det fritt fram.

– Men de kommer alltid tillbaka.

INNE PÅ PREDAS KONTOR FÖRBEREDER Emmanuel kvällens räddningsaktion tillsammans med kollegan Bert. Vaggarna är täck-

Barerna i Angeles City är välfyllda av äldre män som lever gott på sina pensioner från väst.

ta med grå plåtlådor med tusentals mappar över dömda pedofiler, pågående rättsfall och vittnesprotokoll. Här finns 37 år av dokumenterat socialt arbete. Preda bildades som ett projekt ägnat åt att rädda gatubarn och narkomaner undan de dödspatruller som – liksom i Brasilien och på andra ställen – försökte mörda dem som ett varnande exempel

för andra. På Preda fick de en fristad, terapi, upprättelse och utbildning. Men det dröjde inte länge förrän man började ta sig an sexuellt utnyttjade och prostituerade barn. I dag är det en hjälporganisation med ett sjuttiofem anställda. Flera av dem före detta barflickor.

– Det viktigaste, förklarar Bert, är att kart-

lägga hallicken Robert. Jobbar han ensam? Var i Manilla köper han sin barnporr? Av vem? Är han del i ett nätverk?

Planen är att flickan ska erbjudas utbildning i organisationens regi och hallicken ska lämnas till polisen.

– Får vi inte tag på hallicken kommer vi ändå att försöka ta hand om flickan genom att köpa loss henne, säger Bert.

– Hoppa in i bilen så kör vi.

FÄRDEN FRÅN OLANGAPO TILL Angeles City sker under tystnad. Regnet smattrar mot bilrutan. I hamnen där militärbasen låg, byggs nu världens femte största containerskepp av koreanska gästarbetare. Det är bara en sak kvar att lösa innan tillslaget. De vill inte själva bli gripna som pedofiler. Men den lokala polisen kan inte underrättas. Det första stoppet blir därför vid den regionala polisens högkvarter.

Yrvaken, med sömn i håret låser den kvinnliga polischefen Nilda Agnes upp dörren.

– Hade ni kommit dagtid hade jag haft på mig uniform och pistol, men jag förstår situationen. Slå er ner, säger hon och förklarar att hon inte hade öppnat för någon annan än socialarbetare från Preda vid den här tiden.

– Det är bra att ni kom till mig. Det kan börja ringa varningsklockor om de vet att ni

Sexköpare anländer från jordens alla hörn, här glada kuwaitier.

Organisationen Preda på informationsmöte med politiker för att barn ska slippa sexindustrin.

förbereder ett tillslag, säger hon och leder oss in på det klaustrofobiska kontoret.

Väggarna är täckta av planscher på barn, med pilar och namn på kroppsdelar. Hyllorna är fulla med dockor i olika storlekar. Det är här barn förhöras om övergrepp de utsatts för. Hjälpmedlen är till för att med lekens hjälp kunna fortsätta berätta vad som skett när orden tar slut.

Barägare som anställer minderåriga kan åtalas för en rad brott i den filippinska barnskyddslagen. Men när det väl händer tar det oftast lång tid.

– Allt saknas på Filippinerna, det finns för få åklagare vilket gör att även om vi har vattentäta åtal så tar det tio år att få någon fälld. Därför är frivilligorganisationerna viktiga när det gäller att få in tips och att samla bevis, säger Nilda Agnes.

Hon är den enda polisen som har utbildning i frågor som rör trafficking och människohandel i ett område med totalt cirka 187 000 invånare. Nyligen fick hon pris för att hennes enhet var bästa på att hantera brott mot barn och kvinnor.

– Det säger något om hur det ser ut i det övriga landet, säger hon ironiskt.

I våras sattes Filippinerna upp på det amerikanska utrikesdepartementets lista över länder som inte ens lever upp till minimikraven när det gäller att stävja människohandel. Men bilden är inte nattsvart.

– På senare år har vi sett ett ökat intresse från andra länder att på plats samarbeta för att upprätthålla lagarna, berättar Nilda Agnes

Amerikanska FBI har de senaste veckorna arbetat tillsammans med hennes polisenhet för att utreda amerikanska pedofiler. Om en vecka reser hon själv till Kalifornien för att vittna i en rättegång.

– Människohandeln är en megaindustri här på Filippinerna. Det är starka krafter vi slåss mot, vi behöver all hjälp vi kan få, säger hon och lyckönskar socialarbetarna i kvällens räddningsaktion.

IN I BILEN IGEN. EN KVART FRÅN Angeles City ringer Bert upp hallicken och stämmer träff utanför McDonalds.

I en stad där det mesta handlar om sexhandel är till och med McDonaldspersonalen hårt ansatt. Tjejen bakom kassan avböjer förslag om sexköp och försöker artigt ta

”På senare år har vi sett ett ökat intresse från andra länder att på plats samarbeta för att upprätthålla lagarna.”

emot de två amerikanernas beställning.

Efter ett par minuter kommer Marylyn tillsammans med sin syster och en vän. De önskar sig alla glass. Hallicken får vänta utanför. Marylyn börjar berätta.

– När mina föräldrar skilde sig flyttade mamma från Visayas till Angeles City för att arbeta som prostituerad och tog mig med.

Den då trettonåriga Marylyn arbetade med ett falskt födelseintyg på en bar och såldes som ”cherry girl”, det vill säga som

oskuld.

– Att köpa mig kostade 500 kronor, berättar hon.

Men efter en räd från myndigheterna sparkades hon ut och ”frilansar” nu tillsammans med sin hallick, Robert. Hon skrattar när hon får höra om den svenska sexköpslagen.

– Det skulle aldrig fungera här.

Hennes favoritartist är Celine Dion och hennes dröm är att bli doktor eller sångerska.

– Om en månad kommer en 76 årig man från USA och tar mig med till Kalifornien, det har han lovat i chatten på internet.

Medan Marylyn berättar sin historia för Emanuel förhör Bert hallicken utanför McDonalds. Trots att de nu har en chans att köpa loss Marylyn och ta henne till Preda utväxlar de en blick genom fönsterglasat och väljer att avvakta.

– Vi måste samla in mer bevis och undersöka Marylins familjeförhållanden innan vi slår till, säger Robert i bilen på väg tillbaka till Olangapo.

– Det är inte alltid bäst att storma in, vi måste först samla in mer fakta om hennes livssituation och sedan i samarbete agera tillsammans med polis och sociala myndigheter, säger Bert.

Efter många år i antislaveribranschen vet de när tillfället är det rätta. Den här kvällen lämnas Marylyn med en 50 kronorsse del och ett löfte om att bli friköpt.

martin.schibbye@gmail.com

Kvinnoförakt på båda sidor gallret

Inom fängelsevärlden råder en föråldrad kvinnosyn, som gör koppleri fullt möjligt. Men det beror inte bara på de intagna. Personalen och Kriminalvården har också ett ansvar.

På landets drygt 50 fängelser sitter mellan fem och sex tusen intagna. Runt 5–10 procent är kvinnor. För någon som hamnar i fängelse förändras livet drastiskt samma sekund som straffet börjar verkställas.

Åtta till tio tusen barn har varje år en förälder som sitter i fängelse. Oavsett hur brutala och samvetslösa brott den intagne begått så är känslor av saknad, längtan och sorg desamma. Även för barnen.

Många har en man, en fru alternativt flickvän/pojkvän att försöka bibehålla en relation med. Många gånger har jag fått bevittna just hur problematiskt det är att vårda en relation med någon man älskar, men samtidigt svikit.

DET FINNS DOCK EN PÅTAGLIG skillnad mellan kvinnor och män. En man i fängelse lyckas i mycket större utsträckning behålla sin respektive under tiden på anstalt. En kvinna i fängelse mera sällan. I stort kan man säga att kvinnor som hamnar på anstalt i mycket större utsträckning, redan innan de åker fast, är längre ner på samhällsstegen. De är oftast narkomaner, fast i en mycket destruktiv relation med en man, psykiskt instabila och/eller socialbidragsberoende. En kvinna som hamnar i fängelse är på så sätt inte vatten värd.

En man som hamnar i fängelse kan istället öka sin attraktionskraft just genom bedriften att lyckas bli inlåst. Detta är ett fenomen som är i allra högsta grad levande i Sverige år 2010. Ibland när jag passerar förbi centralvakten på vägen hem händer det att jag stöter ihop med de besökare som är på väg in i anstalten. Då och då anländer det mycket unga och vackra kvinnor med ett ytterst välpolerat yttre. Det handlar majoriteten av gångerna om någons flickvän eller fru men ibland hän-

der det att det kommer kvinnor som aldrig tidigare träffat mannen de är där för att besöka. De är "beställda" av någon på insidan. I en värld där allt är till salu, där allt har ett pris. En kollega åhörde en diskussion mellan två intagna som dividerat om priset för just en sådan tjänst. I strafflagstiftningen rubriceras det som koppleri. En tidigare klient lever idag tillsammans med den tjej som levererades åt honom under hans tid på en sluten anstalt. Kanske fann de kärleken där i besöksrummet. Kanske lever de idag i ett förhållande som bygger på förtroende och ömsesidig respekt. Men när han talade om henne efter deras första möte så visade han mig lättklädda bilder av henne från tiden hon jobbat som modell. Han berättade att hon lagt in 750g silikon i varje bröst och han undrade om jag inte tyckte att det var lite väl tungt. Det här är naturligtvis en fruktansvärd verklighet som i mångt och mycket bekräftar människors fördomar om den kriminella världen. Det är dock inte så att alla landets interner sysslar med koppleriverksamhet. Det förekommer men de allra flesta som sitter i fängelse vill ha lika mycket kärlek och respekt i sina förhållanden som du och jag.

EFTER ATT HA ARBETAT DRYGT TVÅ ÅR på anstalt vet jag att jämställdhetsfrågorna ligger mycket långt nere på agendan. Den jämställdhetsplan som ska finnas inom varje statlig myndighet finns inte på någon av de två systeranstalter som tillhör mitt verksamhetsområde.

Även anstaltsreglerna diskriminerar eftersom manliga vårdare inte tillåts ta urinprov på kvinnor, medan en manlig intagen ofta tvingas klä av sig naken och kissa i en burk framför kvinnliga vårdare. Vad byg-

ger den här logiken på om inte en föråldrad syn att en man alltid ser på en kvinna som ett sexobjekt och att det därför blir kränkande för kvinnan att klä av sig inför mannen. Är det då inte lika kränkande för en man att klä av sig inför en kvinna? Naturligtvis sänder det här ut signaler till de intagna om att Kriminalvårdens syn på män och kvinnor ofta är lika kategorisk som den förhärskande synen inom den kriminella världen.

Det borde inte vara möjligt att bedriva koppleriverksamhet inne på landets fängelser. Och ett modernt regelverk inom en statlig myndighet ska inte heller kategoriskt göra skillnad på kvinnor och män.
maria.rudling@spray.se

MARIA RUDLING arbetar som lärare i samhällskunskap, rättskunskap och franska inom Kriminalvården; KVA Beateberg och tidigare Kronobergshäktet.

Maskrosbarn

För, om och av överlevare

– Jag bestämde mig för att klara mig!
Mamma var sjuk och mådde dåligt,
men jag hade rätt att må bra.
Therése hade gärna blivit sedd, fått
stöd och hjälp. Nu försöker hon ge
andra det hon inte fick.

Text: Linn Johansson

Bild: Lena Katarina Johansson

På Rädda Barnens Barndag i Malmö sitter uppskattningsvis hundra personer i publiken. Längst fram står 22-åriga Therése Eriksson. Hon berättar med säker röst om sin uppväxt med en manodepressiv och alkoholmissbrukande mamma. En uppväxt präglad av oro, ansvar, ilska. Och en massa kärlek. Alla lyssnar uppmärksam. Hennes erfarenheter och engagemang berör.

– Jag var helt säker på att jag aldrig skulle få tillbaka min mamma. Men idag har jag en bra relation med både mamma och pappa.

Therése är grundare och verksamhetschef för organisationen *Maskrosbarn*, en ideell organisation med bas i Stockholm som stödjer ungdomar med föräldrar som missbrukar eller är psykiskt sjuka. Verkligheten för uppskattningsvis 500 000 barn och unga i Sverige.

– Jag har egna erfarenheter och jag vill ge något tillbaka, det är väl det det ytterst handlar om. Att jag är ung gör att mina erfarenheter inte kan bortförklaras med att det var länge sedan det hände. Och jag träffar dagligen unga som upplever det jag upplevt.

THERÉSE VAR ELVA ÅR NÄR HENNES pappa ytttrade orden ”din mamma är alkoholist”, ord vars betydelse sedan kom att prägla stora delar av hennes uppväxt. Senare stod det klart för Therése att alkoholen inte var det enda problemet, hennes mamma led även av bipolär sjukdom, eller manodepressivitet som man sa då. I perioder var hon helt okontaktbar och sov 20 timmar om dygnet, i andra var hon istället manisk och konstant vaken. Hennes pappa fanns där hela tiden, han och Therése hade och har en god relation. Men han ar-

betade mycket och Therése beskriver honom mer som en vän än som en förälder.

– Något som är viktigt för mig att belysa, är att man kan må och ha det dåligt fastän man har en utåt sett fungerande familj, bor i villa, i ett icke socialt belastat område.

THERÉSE BERÄTTAR OM SÖMNLÖSA nätter, om besvikelser och om att aldrig veta vad som väntade hemma. Om att inte känna igen sin egen mamma, om försök att hitta sig själv och orka med skolan i en tid när mycket runt omkring henne rasade. Therése fick ofta ta mycket ansvar i sin familj; handla, laga mat, städa och tvätta. Mycket i hennes liv präglades av skam och oförutsägbarhet. Tankar om hennes mamma skulle vara nykter eller inte när hon kom hem från skolan upptog mycket tid och energi. Skulle hon kunna ta med vänner hem eller var hon tvungen att hitta på någon ursäkt till varför de inte kunde vara hos henne idag heller? Fasaderna utåt, fasaden om den underbara familjen, var ofta svår att upprätthålla.

Både *BRIS-rapporten 2009* och *Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem – omfattning och analys* från 2008 från Statens folkhälsoinstitut vittnar om att Therésés känslomässiga påfrestningar inte är ovanliga bland dessa barn och unga. Och att de ofta bär sina tankar och känslor i tystnad. De uppmärksammas sällan och benämns ofta som ”de glömda barnen”.

Det var Therése som skötte många av kontakterna med socialtjänsten och psykiatri. För henne var det obegripligt att ingen frågade hur hon hade det, hur det var för henne i allt det som hände i hennes familj. Som den där gången då hennes mamma överdoserade sömntabletter och blev magpumpad på sjukhuset, eller när behandlingshemmet som skulle hjälpa Therésés mamma med alkoholproblemen inte längre kunde ha henne där på grund av hennes psykiska problem. Då borde någon ha uppmärksammat Therése, att hon som tonårig dotter inte mådde bra i denna situation.

– Många professionella vuxna bröt emot

sin anmälningsplikt när de träffade mig. Någon borde sagt ”stopp, såhär kan du och din familj inte ha det”. Men inget hände. Och jag undrade om hela mitt liv skulle präglas av detta.

Ändå lägger Therése inte skuld på någon.

– Det är många som frågat om mitt engagemang är en hämnd, om jag vill ge igen. Så är det absolut inte. När allt detta hände önskade jag att jag hade träffat någon som förstod hur jag hade det, som kände som jag. Maskrosbarn vill vara det stödet, ett komplement till den redan existerande hjälpen. Vi måste alla jobba tillsammans, alla krafter behövs.

THERÉSE ÄR ÄVEN NOGA MED att berätta om de runtomkring henne som faktiskt såg hur hon hade det; om läraren som visade henne till skolkuratorns rum, där hon sedan kom att tillbringa många timmar.

Therése kom att förstå att hon hade ett val. Och hon bestämde sig för att må bra, även om hennes mamma inte gjorde det.

– Jag skulle bli Therése, inte bara dotter till mina föräldrar. Jag bestämde mig för att klara mig. Jag insåg att jag hade rätt att må bra och att det är mammas eget ansvar att sluta dricka. Min mamma kan vara världens bästa mamma, även om hon är väldigt sjuk. Den insikten hjälpte mig att förlåta, och gjorde relationen till mina föräldrar bättre.

Tillsammans med bästa vännen Denise Madsen startade Therése organisationen Maskrosbarn i slutet av gymnasietiden. De delade samma erfarenheter och de hade stora planer. Men arbetet gick trögt i starten, det var många vuxna som inte trodde på dem och på deras idé.

– Vi tänkte starta med stödgruppsverksamhet, men insåg sedan att vi var tvungna att möta barn och unga någon annanstans, de vågar ju inte berätta. Okunskapen är stor. Så vi började där, med kunskaps- och informationspridning.

Sedan Maskrosbarn startade för snart fem

**”Många vuxna bröt emot
sin anmälningsplikt.**

**Någon borde sagt stopp!
såhär kan du inte ha det.”**

år sedan har Therése genomfört över 200 föredrag. Hon har pratat inför myndigheter, organisationer och i skolklasser, både utifrån sina egna erfarenheter och kring sin organisation. Och märkt den stora okunskapen.

– Många ungdomar tror att de kommer att hamna i familjehem om de berättar hur de har det, de vet inte hur socialt arbete fungerar. De behöver kunskap.

Maskrosbarn har nu växt till sig med hemsida, blogg, lägerverksamhet på sommaren, föreläsningar och individuellt stöd till barn och unga med föräldrar som är psyksikt sjuka

och/eller missbrukare. Idag finansieras verksamheten av Socialstyrelsen, vilket medför att Theréses dröm i gymnasiet har utvecklats till en heltidstjänst. Men Therése upplever både för- och nackdelar med att vara ung och driva en organisation.

– Igenkännandet och förtroendet från ungdomar tror jag kommer snabbare eftersom jag själv är ung. Samtidigt kan det vara svårt att "bara" vara 22 år när det gäller ansöknings- och i andra organisationsomgångar. Ibland tas jag inte riktigt på allvar och människor undrar om jag tänker använda detta senare i kommande arbete. Men detta är ju mitt arbete!

THERÉSE ÄR VÄLDIGT PERSONLIG och utlämnande i sin beskrivning av sin uppväxt och familj. Det kräver mod, styrka och självförtroende. Hon förklarar det rent teoretiskt som att hennes skyddsfaktorer varit fler och starkare än hennes riskfaktorer, men säger samtidigt att det antagligen varit annorlunda om hon exempelvis hade blivit mobbad i skolan. Då hade riskfaktorerna fått en övervikt och det kunde gått sämre.

– Jag överlevde mig själv. Jag har alltid haft ett starkt självförtroende och självkänsla, en bra grund att stå på. Idag får jag energi från ungdomarna och i chansen att vara någon som påverkar dem att själva förändra sin situation.

Therése och hennes arbete med Mask-

rosbarn har uppmärksammats i många olika sammanhang. Och under 2008 års gala Svenska Hjältar utnämndes Therése till Årets Förebild. Som pris fick hon komma och tala i riksdagen, och efter det tillkom lagen lex Therése. Lagens syfte är att stärka rätten för barn och unga till missbrukande eller psykiskt sjuka föräldrar att få stöd, information och kunskap om sin situation.

– Men det är inte bara lagar som förändrar, det krävs en attitydförändring också. Vuxna måste bli berörda, men de måste även våga stå kvar.

Här ser Therése skolan som en viktig och unik arena. Hon menar att lärare borde se och uppmärksamma mer samt att de borde få mer handledning så de vet vad de ska göra om något barn är i kris.

– En enda lektion per år om hur det kan vara att leva med en missbrukande eller psykiskt sjuk förälder och en större öppenhet för många barn och unga kan verkligen göra skillnad. Det är vi vuxna som tillsammans skapar samhället, det är vårt ansvar att utforma det på ett bra sätt för barn och unga.

IDAG ÄR THERÉSES RELATION till föräldrarna god och de stöttar henne i hennes arbete och engagemang.

– Vi pratar varje dag och jag älskar dem verkligen. Pappa står bakom mig till tusen procent och mamma har sagt att om detta kan hjälpa någon annan så är det större, än

att hon tycker att det är jobbigt.

Inför framtiden hyser Therése mycket hopp och hon har mycket kvar som hon vill uppnå. Inom Maskrosbarn finns planer på att anordna fler läger, nå ut till fler unga och hålla fler föreläsningar.

– Det krävs så lite för att uppnå så mycket för dessa barn och unga; att förstå att de inte är ensamma och att de är värdefulla, att bli sedda och lyssnade på. Det är det viktiga och där tror jag att Maskrosbarn kan spela en stor roll.

På många ställen på Maskrosbarns hemsida står orden; "vi är skapta att uppnå stora ting, om än så bara i det lilla", ord som i mångt och mycket representerar Therése och hennes engagemang.

– Jag vill göra mycket, men samtidigt måste man ju börja någonstans. Jag har många gånger fått jobba i motvind, men det är samtidigt en underbar känsla att vakna på morgonen och kunna tänka att "idag kan jag förändra människors liv".

linn.johansson@gmail.com

LÄS VIDARE:

Vi har ju hemligheter i den här familjen, Therése Eriksson, Ica Bokförlag 2009. Recenserad i Socialpolitik nr 4/09. www.maskrosbarn.org

ANNONS

SOCIALPOLITIK

Bra obunden socialjournalistik är inte gratis!

2 år 399 kr, 209 kr stud/pensionär/arb.lös

3 år 599 kr, 299 kr stud/pensionär/arb.lös

Normalpris 1 år: 285 kr

160 kr stud/pensionär/arb.lös

310 kr arbetsplatser

pg 648 73 22-7

www.socialpolitik.com

**SOCIAL
POLITIK**

Kvinnofrid måste gälla alla kvinnor!

Antingen våldsutsatt. Eller funktionshindrad.
Samhällets stöd förmår inte få syn på både och.
Trots att det är självklart. Dags att fokusera på ett våld
som sker i det fördolda.

Det är visserligen fler likheter än skillnader mellan våld mot kvinnor med funktionsnedsättning och kvinnor generellt. Men det är viktigt att visa på vad som kan skilja, som att förövarna inte behöver vara en manlig partner, utan exempelvis personal, färdtjänstchaufför eller anhörig och att våldet inte enbart utövas i hemmet.

Utvecklingscentrum *Dubbelt Utsatt* på Bräcke Diakoni i Göteborg har haft som mål att synliggöra att kvinnor med funktionsnedsättning är lika våldsutsatta som kvinnor generellt. Det har vi delvis lyckats med men efter tre års arbete kan vi konstatera att det finns mycket kvar att göra. Det behövs framför allt:

- Kommunala kvinnofridsplaner med riktlinjer för våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning.
 - Tillgängliga kvinnojourer där alla kvinnor, även med funktionsnedsättning, kan få stöd och möjlighet att bo.
 - Ökad kunskap om våld mot kvinnor inom de verksamheter som möter kvinnor med funktionsnedsättning
- Alltså att sätta samman kunskap om våld, genus och funktionsnedsättning till en helhet.

ATT EN KVINNA MED funktionsnedsättning kan vara våldsutsatt och att det skulle innebära något speciellt när det gäller samhällets stöd är nämligen fortfarande inte självklart. I Västra Götaland anger hälften av kommunerna att kvinnor med funktionsnedsättning är en särskilt utsatt grupp, men få har kvinnofridsplaner med riktlinjer för hur personalen skall agera eller ger någon information om kvinnojourernas tillgänglighet.

Kommunerna behöver bidra ekonomiskt och kunskapsmässigt, så att kvinnojourernas tillgänglighet ökar. Den fysiska miljön måste ses över. Både kvinnojourerna och kommunerna måste ta fram anpassad information, till exempel på lätt svenska och i tal, såväl i tryckt form som på internet, så att alla kan ta del av den.

Personalens kompetens måste dessutom

fördjupas i att våga se våld, våga fråga och agera. Vi har utbildat personal i flera kommuner som dagligen möter kvinnor med funktionsnedsättning. De bekräftar att de saknar riktlinjer och att de behöver kompetensutveckling inom området mäns våld mot kvinnor.

DET FINNS OCKSÅ VISSA GRUPPER kvinnor, som döva och kvinnor med psykisk och/eller intellektuell funktionsnedsättning, där det saknas baskunskap och metoder behöver utvecklas för att de ska kunna få det stöd och den hjälp som de har rätt till.

Det finns dock en och annan ljusglimt. Västra Götalandsregionen har lagt till ett avsnitt om våld i sin internetbaserade personalutbildning om bemötande av personer med funktionsnedsättning.

Då har det varit betydligt svårare att få frågan uppmärksam i massmedia. "Vi hade ju ett inslag om funktionsnedsättning i förra veckan". Och då är kvoten fylld? Eller är det för svårt att inse att kvinnor med funktionsnedsättning kan leva i relationer där de utsätts för våld?

För att sprida vår samlade kunskap nationellt har Dubbelt Utsatt till exempel samverkat med Socialstyrelsen som har ett regeringsuppdrag för att ta fram ett program för personalutbildning.

Vi har nyligen beviljats nya projektmedel för att bland annat genomföra seminarier om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning i varje län, och samtidigt erbjuda utbildning i tillgänglighet för de lokala kvinnojourerna.

VI KOMMER OCKSÅ ATT FORTSATT arbeta på alla nivåer för att både intresseorganisationerna och de verksamheter som möter kvinnor med funktionsnedsättning ska få större kunskap om våld, hur våldet kan se ut i vardagen och de varningssignaler som finns.

Kort sagt, vi fortsätter arbeta för att öka medvetenheten och kunskapen hos "alla aktörer" inom området kvinnofrid och funktionsnedsättning. För det får inte vara

så, att de som behöver mer stöd oftast får mindre, än våldsutsatta kvinnor generellt.

De vattentäta skotten mellan kvinnofrid och funktionsnedsättning måste bort. En nödvändig målsättning under "tillgänglighetsåret" 2010.

denise.cresso@brackediakoni.se
kerstin.kristensen@brackediakoni.se

Överst Denise Cresso som är projektmedarbetare och Kerstin Kristensen projektledare för Dubbelt utsatt vid Bräcke diakoni i Göteborg.

LÄS VIDARE:

www.dubbeltutsatt.se – där kan man ladda ner informationsmaterial t ex boken DUBBELT UTSATT, Magaisnet Och... Finns även på Daisy och som lättläst.

Äntligen et

t liv

Efter 20 år av misslyckad vård och behandling

AnnaMaria, 34, har flyttat hemifrån. Till slut. Sedan tonåren har hon vägrat äta och försökt ta sitt liv.

Nu håller hon på att bli frisk och lära sig leva.

Text: Ingemo Orstadius

Bilder: Bibbie Friman

En härlig oktoberdag möts vi oväntat på stan. AnnaMaria i ny frisy och tuff skinnjacka, är på väg hem till sin lägenhet efter att ha strosat runt en stund i hamnen. Dit går hon ofta för att hämta kraft. Frågan om hur hon mår känns helt överflödig. Det fullkomligt strålar om henne!

Men så har det inte alltid varit.

AnnaMaria växte upp i en trygg miljö med mamma, pappa och två bröder. Hon var tidigt mogen och började läsa redan som fyraåring. Hon var också ovanligt självständig och tog på sig ett stort ansvar. Att hon hade sömnsvärigheter och ständiga mardrömmar berättade hon inte för någon.

– Jag tyckte att mamma hade fullt upp med mina bröder och ville inte oroa henne. Att jag mår så dåligt och kände mig värdelös var något väldigt privat. Det var som

en stor svart hemlighet som jag inte riktigt kunde sätta ord på.

MED TIDEN MÅDDE ANNAMARIA allt sämre. Hon rörde sig mycket och slutade nästan helt att äta. Själv menar hon att ätstörningen blev lösningen på en depression. I hennes fall hade den ingenting med skönhetsideal och kroppsfixering att göra. Hon ville bara långsamt försvinna och hittade en effektiv metod att göra det.

När hon började högstadiet 1982 slog

skolläkaren larm och en utredning startade. Det fanns en misstanke om leukemi och AnnaMaria nekade dessutom till att ha ätstörningar. Hon mådde väldigt dåligt både fysiskt och psykiskt och tappade orken att upprätthålla en fasad. Hon stannade hemma med mamman på dagarna för att äta upp sig, men fick ångest och började kräkas. I ett akut skede kontaktade föräldrarna en barnpsykiater. Hans åsikt var att "flickan måste ha näring om ni så ska tvinga henne".

– Min pappa fick hålla fast mig, medan

mamma försökte tvångsmata mig med näringslösning. Det blev en fruktansvärd situation hemma. Jag tyckte att jag var utsatt för ett övergrepp och slutade prata.

Våren 1989 blev hon inlagd på BUP för första gången. Hon vägde endast 25 kilo och vägrade inte bara att äta, utan också att dricka vatten. När hon blev medvetslös, käm-pade pappan för att hon skulle få dropp.

– Jag hade bara en enda tanke i huvudet och det var att få dö och slet ur droppet.

Ett nytt dropp sattes, armen gipsades och

AnnaMaria flyttades till en barnmedicinsk avdelning, där personalen hade ett stort tålamod. Hon började åter dricka vatten, men fick samtidigt så starka mediciner att levern sa ifrån. Efter ett halvår blev det BUP igen och restriktioner mot besök från familjen. AnnaMaria tänkte att det bara var skönt för dem att slippa henne.

I FLERA ÅR PENDLADE HON SEDAN mellan BUP och barnmedicin. Hon rymde gång på gång och gjorde flera självmordsförsök. Hon

hann få åtskilliga diagnoser; som borderline, autism och schizofreni. Föräldrarna fick hela tiden höra att det var deras fel. Anorexi var fortfarande en ganska okänd sjukdom och AnnaMaria var ofta ensam anorektiker på de avdelningar hon låg.

1990 flyttades hon till Sankt Lars mentalsjukhus i Lund. Där hade man en specialbehandling för anorektiker som enbart gick ut på att öka patientens vikt. AnnaMaria skulle äta sex gånger om dagen, men hon tyckte att portionerna var enorma och när hon

matvägrade, blev hon sondmatad.

– Min själ klarade inte detta. Det blev totalt kaos inom mig. Personalen fick hålla fast mig och jag försökte slå mig fri.

Femtonåriga AnnaMaria blev kataton. Hon slutade att prata, gick inte längre på toaletten och var helt onåbar. Hon fick nya starka mediciner och el-behandling. När hon vaknade upp hade hon en enorm ångest och lades i bälte. Enligt henne själv påminde hon allt mer om en zombie. Tiden gick utan att hon blev bättre.

– Det var fruktansvärda år. Allt var mitt fel; från det att det regnade till att det var krig i världen. Jag var en djävul som kommit till jorden, säger AnnaMaria.

När hon var 18, flyttade hon hem till föräldrarna efter långa perioder på institution. Hon var underviktig och åt många mediciner, men lyckades ändå läsa in högstadiet på en folkhögskola. Hon var väldigt ensam, hade inget socialt liv och var totalt beroende av föräldrarna. Efter nya självmordsförsök blev hon återigen inlagd på psykiatrisk klinik, med sondmatning, dropp och el-behandling.

– De såg till att jag överlevde. Jag kunde varken svälta mig till döds eller ta en överdos när jag var där.

1997 tillbringade hon ett år på Varbergs behandlingshem. Vården var helt inriktad på anorexin med sjukgymnastik, kognitiv terapi och massage. AnnaMaria deltog i regelbundna samtal och fick strategier för att klara av nuet. Hon hade ett eget rum och beskriver behandlingen som lyxig. Men när hon skrevs ut rasade hon i vikt direkt. Grundproblemet fanns ju kvar, menar hon.

VÄNDPUNKTEN I ANNAMARIAS LIV kom när hon ett par år senare läste boken *Ätstörningarnas hemliga språk* av Peggy Claude-Pierre.

– Jag fick en fantastisk aha-upplevelse. Äntligen något som stämde på mig, tänkte jag. Jag gav boken till mina föräldrar och sa till dem att läsa den och de fick samma känsla.

AnnaMarias mamma kontaktade psyko-terapeuten Mia Andersson som skrivit förordet till boken. Hon arbetar med patienter som har ätstörningar och tar emot fall som betraktas som hopplösa.

– Det var underbart att träffa Mia första gången. Hon ville inte se några journaler utan bara prata med oss. Hon var så positiv och kärleksfull.

Varannan vecka åkte AnnaMaria till Anorexiamottagningen i Stockholm. Först var båda föräldrarna med, sedan bara mamman och på slutet åkte AnnaMaria själv.

Mia Andersson såg föräldrarna som en resurs i stället för ett problem och hon menade att bandet mellan mor och dotter skulle hela AnnaMaria. Detta synsätt var nytt för familjen. Sedan AnnaMaria blev vuxen hade föräldrarna hela tiden fått höra att de skulle hålla sig undan och dottern klara sig själv.

Trots bra terapi blev AnnaMaria inte fri från sina ätstörningar och efter ett nytt själv-mordsförsök slutade hon behandlingen. I dag tror hon att det långa avståndet i kombination med att hon träffade Mia Andersson så sällan är förklaringen till att terapin inte lyckades.

– Jag fick en injektion av värme varje gång jag var där, men det räckte inte. Jag är inte besviken på Mia. Hon höll mig vid liv i fyra år!

EFTER ETT PAR ÅR PÅ PSYKIATRISK klinik med panikångestattacker och bältesläggning, kom AnnaMaria 2006 till *MHE-kliniken i Mora*. De arbetar enligt en annorlunda pedagogik och vänder sig särskilt till personer med ätstörningar. AnnaMaria var inlagd en vecka och hemma tre. Hon hade dagliga samtal med en terapeut, tränade avslappning och fick massage, ”vaggning” och hypnos i grupp. Ett stort ansvar lades på patienterna. De skulle exempelvis själva göra upp ett matschema. Vid 31 års ålder var AnnaMaria för första gången själv involverad i behandlingen och hon kände sig mycket motiverad.

– Det funkade jättebra för vissa. Jag ville gärna, men jag var för sjuk för att själv ta itu med mina problem, säger hon om varför behandlingen inte lyckades. Den här gången heller.

AnnaMaria kom sedan i kontakt med en läkare som tyckte att hon borde läggas in på

en medicinsk avdelning på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Där hade man just börjat ta emot vuxna anorexipatienter, oftast bara en i taget. När AnnaMaria kom till medicinavdelningen hade hon ett BMI under 14 och var i mycket dålig fysisk form.

– Där behandlades jag som de andra patienterna; som om jag var sjuk, inte som om jag var anorektiker. Ansvaret lyftes från mig när jag fick höra att sjukdomen inte var mitt fel. Trots att jag var en hopplös patient som rymde och drog ur sonden flera gånger var de så otroligt snälla mot mig.

Liksom många gånger tidigare fick AnnaMaria nu vak vid sin sida för att hon inte skulle kunna göra sig själv illa.

”Bältesläggning och sprutor byttes mot andningsteknik och omfamning”

– Det är jättejobbigt att ständigt vara övervakad. Varje gång jag sluppit det, har det känts som en lättnad. Efter långa vakperioder har jag tänkt att ”nu måste jag passa på att göra mig illa”. Men extravak fungerar också som en trygghet. Jag kan koppla av och tänka att ”nu kan jag inte skada mig”, säger AnnaMaria.

När hon skrevs ut från medicinavdelningen hade hon en låg, men inte livshotande vikt. Hon hade för första gången i sitt liv en vil-

ja att bli frisk, men insåg samtidigt att hon behövde mer hjälp för att klara sig. Efter som hon var över 26 år fick hon ingen plats i Västra Götaland, utan fick vända sig till *Capio Anorexi Center* på Löwenströmska sjukhuset i Upplands Väsby. Att de var beredda att ta emot henne trots hennes historia väckte ett stort hopp. Behandlingen var inriktad på att patienterna först skulle komma upp i en hälsosam vikt och AnnaMaria fick både näringsdrycker och dropp.

– Jag fick veta att om kroppen mår bra så tänker man bättre, hormonerna kommer i gång och man får tillgång till sina känslor.

Efter ett par månader startade samtal med behandlingsteamet. AnnaMaria hade en kontaktperson och regelbundna samtal med en psykolog. Bältesläggning och sprutor byttes mot andningsteknik och omfamning. AnnaMaria fick jobba med motivering och ångesthantering.

– Jag fick lära mig att jag är en människa med samma rättigheter som alla andra.

Att jag måste vara förlåtande mot mig själv. Det är inte mitt ansvar att ta på mig alla problem som finns. Jag vill så gärna hjälpa andra, men det kan jag bara göra om jag först tar vara på mig själv.

ANNAMARIA STANNADE NIO MÅNADER på Löwenströmska Sjukhuset och när hon skrevs ut i juli 2008 flyttade hon hem igen. Att hon inte bodde i Stockholm var en stor nackdel

ANNONS

Behandlingsfamilj - alternativ till institution

När barnet trivs i sitt sammanhang...

...blir världen begriplig, hanterbar och meningsfull

Tjust behandlingsfamiljer erbjuder socialtjänsten en helhetsbetraktning som ger barn och unga möjlighet för växt och utveckling.

Vår styrka är tillgången till och förmågan att samla de nödvändiga professionerna i samverkan, med utgångspunkt i barnets behov.

Att bo och bli omsorg hos Tjust behandlingsfamiljer är att leva ett tryggt vardagsliv, med stabila och nära relationer i behandlingsfamiljens egen hemmiljö. Familjen utgör basen i vardagen.

För professionell vård, utveckling, vägledning och stödning finns ett arbetslag bestående av psykologer, psykoterapeuter, socialpedagoger och socialarbetare med flera. Alla finns i behandlingsfamiljens närhet. Utifrån barnets eller ungdomens behov formas ett flersamtidigt liv där nya möjligheter utvecklas. Det kan betyda behov av ett tillägg i utvecklingen liksom hjälp med att utvärdera erfarenheter som ger glädje och bygger självförtroende. Ett annat behov kan vara att gå i psykoterapi. Här är det till för de vuxna med!

Tjust Behandlingsfamiljer - Behandlar - Handleder - Utbildar

Tjust behandlingsfamiljer AB Stationsgatan 2 693 31 Västervik Tel: 0490-343 46 Fax: 0490-343 10
E-post: info@tjustbehandlingsfamiljer.se Hemsida: www.tjustbehandlingsfamiljer.se

för henne. I västra Götaland fanns inte den dagvård som AnnaMaria så väl behövde. Men genom Löwenströmska fick hon kontakt med en privat psykolog som jobbar på exakt samma sätt och dit går hon nu en eller två gånger i veckan.

– Min terapeut är varm och kärleksfull och vi har en jättefin kontakt. Att jag kan ringa henne när som helst innebär en stor trygghet för mig. Jag utsätts hela tiden för nya situationer och ibland känner jag mig som Bambi på hal is.

Äntligen kan AnnaMaria se framåt.

– Jag känner mig så stark nu att jag kan stå emot de negativa tankarna. Då och då återvänder jag till boken för att få kraft. Det spelar ingen roll om jag får kämpa. Livet är fantastiskt!

ANNAMARIA ÄR PÅ VÄG ATT BLI FRISK och hon har mycket att glädjas åt. Det senaste året har hon fått mens för första gången i sitt liv och hon har blivit kär och fått kärleken besvarad.

– Jag har haft svårt att förstå att jag varit älskad förut. Jag har saknat den grundtryggheten. Men det är faktiskt sant att min kille tycker om mig, säger hon och ler med hela ansiktet.

Förhållandet har stärkt henne och gett henne självförtroende. Varken hennes pojkvän eller hennes terapeut vet särskilt mycket om hennes bakgrund och det känns skönt, tycker hon. De litar på henne. Det är svåra-

re för familjen. Men vid 34 års ålder håller AnnaMaria äntligen på att frigöra sig från sina föräldrar och flytta hemifrån.

Vilka drömmar har du om framtiden?

– Jag vill gärna hjälpa andra med LNS, ge dem hopp, kanske skriva en bok om mina upplevelser. Sen hoppas jag på att få bli mamma så småningom. Men först måste jag lära mig att leva och det är ett heltidsjobb.

ingemo.orstadius@telia.com

ÄTSTÖRNINGARNAS HEMLIGA SPRÅK

Peggy Claude-Pierre använder sig i sin bok av uttrycket LNS, långvarigt negativitets-syndrom.

En person med LNS har en stark inre negativism, tar på sig världens bekymmer och blir tillintetgjord när hon upptäcker att hon inte kan rädda världen. Så här kan en anorexipatient resonera: "Att äta är att inta föda. Att inta föda är att leva. Jag borde inte leva därför att jag har svikit mänskligheten. Därför förtjänar jag ingen föda." Anorexi handlar om själväckel och hat för att man inte lyckas vara perfekt.

Enligt Peggy Claude-Pierre utvecklas ätstörningar omedvetet. Hon tror att vissa människor är mer känslomässigt sårbara från födseln och att deras känslighet alltid gäller andras behov. "Anorektiker är livräd-

da för att ge upp ätstörningen, eftersom de inte känner till något annat sätt vara." Författaren menar att ätstörningar endast är ett av flera symptom på LNS. Andra kan vara depression, panikattacker eller tvångssyndrom.

En artikel om terapeuten Mia Andersson finns i Socialpolitik nr 3/06.

ANNONS

Nu med akutboende

I trygga händer

SUNDSGÅRDEN

www.sundsgarden-fa.se

Rehabilitering för MS, Stroke och Parkinson erbjuder vi dig i en rofylld, stimulerande och anpassad miljö.

Rehabilitering med nöjda gäster

Diagnosgrupper pågår i 3 veckor och i vår/sommar startar vi
MS grupp 28 april, 4 maj och 20 juli.
Stroke grupp 7 april, 13 april och 2 juni.
Parkinson grupp 2 mars och 25 maj.

Vi har nu även rehabiliteringsavtal med Stockholms läns landsting.

Sommarsol
rehab & rekreation
Vejbystrand, Ängelholm

För information och bokning vänligen ring 0431-44 32 50. www.sommarsol.se

Fungerande välfärd ger trygghet åt alla

En fängelseplats kostar som ett förstaklasshotell.
Ett samhälle som prioriterar fängelser framför ett
fungerande välfärdssystem, binder ris åt egen rygg.

Att om natten stå på högsta på punkten av Wellington, Nya Zeelands huvudstad, och titta ut över staden är en bedövande upplevelse. Hundratusentals ljus i olika färger; vissa rör sig och andra markerar strukturer i bebyggelsen.

Att om natten befinna sig på en höjd av Berkeley i Californien och titta ner på städerna runt San Franciscobukten är något liknande – men inte riktigt detsamma. Om man kliver ur bilen, möts man av ett oljud från dussintals vakthundar, och inga snälla sådana. Man måste sitta skyddad i sin plåtlåda för att uppleva det som går att uppleva. Men går miste om ljuden, dofterna och vinden.

DET FINNS EN DIMENSION AV den sociala debatten som lätt missas, nämligen att ett samhälle med ett fungerande välfärdssystem blir ett tryggare samhälle. För alla.

På en internationell konferens kring välfärdssystem på 90-talet röstades Nya Zeeland fram som världsledande i fråga om sociala trygghetssystem. Trots att det är ett lågskatteland, där arbetslösheten i vissa områden nyligen varit 30 procent, har man lyckats undvika svält och hemlöshet. Därmed bortfaller den stora del av brottsligheten som har sina rötter i behovet av en någorlunda materiell standard. Man ser inga tiggare i Wellington och man kan prata med personalen på en bensinmack mitt i natten utan att använda en lucka i väggen. Folk som har ett rimligt ekonomiskt bidrag från samhället behöver inte tacka ja till kriminellas erbjudanden om småuppdag. Hela samhället tjänar på ett välfungerande trygghetssystem

I BÖRJAN AV 90-TALET RÄKNADE någon ut att USA:s handelsbalans för jordbruksprodukter var klart positiv, det vill säga det såldes för mera än det importerades. Det

gällde dock bara om man räknade bort importen av marijuana, kokain och opium. Om dessa togs med, blev handelsbalansen negativ.

I ett samhälle med ett dåligt fungerande välfärdssystem blir kriminella verksamheter en del av systemet. Politiker försöker visa handlingskraft genom att skapa flera förbud och hårdare straff, men de som tjänar på det är den organiserade brottsligheten. Om man, som i USA, försöker lösa problemen genom att bygga fler fängelser, kan man tala om att binda ris åt egen rygg. En fängelseplats kan aldrig kosta mindre än en natt på ett förstaklasshotell. Den som är villig att betala för fängelser men inte för ett fungerande bidragssystem är vilseförd i en utsträckning som är värd att bekräfta.

BENGTHEDLÉN, ORDFÖRANDE i den utredning som föregick vår socialtjänstlag, räknade ut att en plats på en ungdomsvårdsskola kostade lika mycket som fyra heltidsanställda socialarbetare. Återfall i brott var 80 procent för dem som varit på ungdomsvårdsskola. Det skulle vara angeläget, för oss alla, att undersöka hur återfallsfrekvensen skulle se ut, om de unga kriminella försågs med fyra socialarbetare, som avlöste varandra under dygnet. I ett samhälle som Sverige, som försöker rationalisera olika verksamheter, vore en sådan studie angelägen.

En annan studie som kunde ge effektiv behandling och kostnadseffektivitet, skulle vara att på prov återinföra några av de små multidisciplinära team, socialläkareteam, som fanns inom socialtjänsten från 50-talet till början av 80-talet. De avskaffades just som världen i övrigt, Holland, Tyskland, Norge, Australien och delar av USA började satsa på just små multidisciplinära team.

DET ÄR LÄTT ATT KÄNNA IGEN ett välfärdssamhälle, när man kommer till ett. Man ser varken tiggare eller hemlösa.

Det blir en uppgift för en kommande regering, vilken färg den än har, att se till att göra de relativt små justeringar som behövs för att vi skall få ett sådant samhälle här. Det som behövs är sådant som redan upplysningsfilosofen Thomas Hobbes slog fast, nämligen insikten att statens uppgift är att skydda medborgarna. I dag tror många medborgare att de måste skydda sig mot staten och det är inte sunt. Låt oss starta flera seriösa utredningar kring hur välfärden bäst bevaras och utökas.

aberg@universitetet.net

PS. Torsdagen den 3 juni 2010 kl 13 har *Institutet för Socialpsykiatriskt Utvecklingsarbete* en diskussionseftermiddag, där bl a olika länders välfärdslösningar jämförs.

På ABF-huset, Sveavägen i Stockholm. Välkommen dit! DS

JONAS ÅBERG är docent i socialt arbete, författare och tidigare ordförande i Svensk Socialpolitisk Förening.

Psyisk sjukdom väcker oro

Många vill inte arbeta med eller bo i närheten av någon som har en psykisk sjukdom.

Källa: Handisam

Bild: Lena Johansson

En ny undersökning om attityder till och kunskaper om psykisk ohälsa visar att över 25 procent av allmänheten har helt eller delvis negativ inställning till personer med psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning.

I de flesta fall handlar det om en negativ attityd till att ha personer med psykisk ohälsa i sin närhet, till exempel att psykiatriska verksamheter förläggs i bostadsområden eller att ha en person med psykisk sjukdom som granne eller kollega. En av fem skulle inte bjuda hem en person om han eller hon visste att personen har en psykisk sjukdom.

– Bilden överensstämmer med andra internationella studier. Men det är oroväckande då en av fyra personer uppskattas leva med psykisk ohälsa. Man kan alltså säga att det är lika vanligt med negativa attityder till som det är att leva med psykisk ohälsa, förklarar Rickard Bracken, projektledare i det så kallade attityduppdraget på Handisam.

Studien visar också att de allra flesta inte tror att personer med psykiska problem får professionell hjälp inom sjukvården.

– Det är en olycklig bild av vården som gör att folk inte söker hjälp i tid. På så sätt växer problemen för både den som behöver professionell vård och samhället i stort, säger Rickard Bracken.

Några resultat ur studien:

32 procent anser *inte* att psykisk sjukdom är en sjukdom som vilken annan sjukdom som helst.

26 procent anser att psykiatriska verksam-

heter inte bör förläggas till bostadsområden.

33 procent anser att utlokalisering av psykiatrisk verksamhet utgör en fara för lokalbefolkningen.

25 procent kan inte tänka sig att arbeta tillsammans med någon som har en psykisk sjukdom.

20 procent skulle inte bjuda in någon till sitt hem om han eller hon visste att personen har en psykisk sjukdom.

36 procent anser att människor med allvarliga psykiska problem inte kan återhämta sig fullständigt.

61 procent anser att de flesta personer som en gång varit patienter på en psykiatrisk klinik inte är pålitliga barnvakter.

70 procent anser att de flesta människor med psykiska problem inte får professionell hjälp inom sjukvården.

Bakom studien står Centrum för Evidensbaserade Psykosociala Insatser (CEPI) och opinionsföretaget Novus. Undersökningen bygger på svar från 2053 deltagare.

LÄS VIDARE:

www.handisam.se

ANNONS

Med psykoterapi i centrum!

Psykiaterimässan 6-8 maj 2010
City Conference Centre,
Norra Latin, Stockholm

Ett par hundra aktuella
föreläsningar & seminarier

Internationella gäster:
Jon Kabat-Zinn, Bateman nefl

Ett hundratal utställare

Kulturraktiviteter

Allmänhetsprogram lördag 8 maj
Workshops & debatter

www.psykiaterimassan.se

**PSYKO
TERAPI
MÄSSAN 2010**

Prekonferens
Estrad

**Vi behandlar både
mammans och barnen**

Måns Minne, som ingår i Nämndemansgården Profrum, är en gemensam utveckling för mammor med barn under 13 år. Veckansarbeten bygger på 12-stegsmetodens syn att kroniskt beröende är en sjukdom som drabbar hela familjen och då i hög grad barnen. Genom att förena mammor och barn i en omvårdande miljö, i gemenskap med andra och engagerad personal, kan en gemensam utveckling ske. Vi arbetar med mammors beröende, barnens särskilda behov och relationen mamma-barn. Vi har möjlighet att påbörja behandling redan under graviditeten.

För mer information kontakta Måns Minne och vår verksamhet, ring 041 8-64 44 60 eller besök www.namndemansgarden.se

NÄMNDEMANSGÅRDEN
Uppfostran och vård inom psykiatri och barnpsykiatri

Lydia Flores Garcia som dottern och Lena Strömdahl som Mor Courage på Orienteatern.

Krig som mörker

Men barnen ger hopp om fred över alla gränser

– Världen skulle se annorlunda ut om vuxna kunde se på världen som barn gör. Säger Kim Hof, som medverkar i Barnkorståget på Orienteatern.

Text: Helena Bjerkelius

Bild: Martin Skoog

Barn och krig. Det är temat för två föreställningar på Orienteatern i Stockholm under våren. Då spelas Bertolt Brechts pjäs *Mor Courage och hennes barn*. Fredagar och lördagar ges också hans ballad *Barnkorståget* i direkt anslutning till *Mor Courage*.

– *Mor Courage* handlar om en kvinna som lever på kriget och förlorar sina tre barn. I *Barnkorståget* tågar föräldralösa barn genom Polen under andra världskriget, de söker ett rike där det är fred. Det handlar i båda fallen om oskyldiga barn som blir dödade, ett angeläget ämne, säger regissör Lars Rudolfsen.

Barnkorståget är ett långt diktverk av Brecht. Stycket består av 43 strofer och har översatts av Lars Forssell. Musiken har skrivits av Savannah Agger. Barnen i balladen har ingenstans att vara och ingenstans att bo.

– Förmodligen slutar det illa med att de hungrar ihjäl, tror Lars Rudolfsen.

På Orienteatern deltar runt 150 barn och ungdomar i åldrarna 7 till 23 år i föreställningen. En del av dem har gått på audition, andra har teatern kommit i kontakt med på skolor i Husby och Södertälje.

NÄR ARBETET BÖRJADE VISSTE Kim Hof, 19, inte så mycket mer om Brecht än att han skrev texter och pjäser. Hon såg en annons att Orienteatern sökte barn och ungdomar till en musikteater och gick dit eftersom hon gärna sjunger.

Nu ser hon Brecht som en samhällskritiker och poet som försköner sin kritik och gör den vacker. Även om den handlar om krig.

Barnkorståget beskriver hon som en mörk berättelse. Hon berättar att arbetet med den har krävt tålamod och samarbete men också varit jätteroligt.

– Barnen går över gränserna, har olika nationaliteter och olika bakgrund men kämpar för samma sak. På så sätt blir det ändå en väldigt ljus berättelse om fred. Sensmoralen av balladen är att barn inte ser samma gränser som vuxna, och att världen skulle se annorlunda ut om vuxna såg på världen som barn gör, säger Kim Hof som hoppas att publiken ska få känslan att barn kan övervinna alla hinder.

MED SITT KRIGSTEMA ÄR MOR *Courage* aktuell även i vår tid, anser Lars Rudolfsen och menar att det är en pjäs som är väl värd att spelas. I synnerhet som teatermannen Brecht intresserade sig för dem som inte har en röst.

– *Courage* följer trupperna och säljer mat

och skor till dem. Det finns en dubbelhet i det, hon hatar och behöver kriget. Offret hon gör är hennes egna barn, säger Lars Rudolfsson och påpekar att dagens krig drabbar civila i högre utsträckning, fler barn, kvinnor och oskyldiga dödas. Vad kan då vi lära av Mor Courage?

– Det är en kvinna som man förhoppningsvis både kan tycka om och inte tycka om, som man kan förstå och identifiera sig med. Hon kanske väljer fel. Kanske skulle hon ha dragit sig bort från kriget och sökt sig till ett civilt jobb istället för att skydda sina barn, svarar Lars Rudolfsson.

För egen del sällar han sig till dem som måste protestera mot krig. Han tror att teatern genom att ställa saker på sin spets kan få människor att börja tänka och känna.

– Om man läser vad barn skriver att de är mest rädda för är det krig. Kriget är otryggt, upprivande och till synes utan förklaringar. Det är klart att man vill göra något för att hjälpa till, säger Lars Rudolfsson som upplever att de olösliga krigen i världen trappas upp mer och mer.

Frågan om teaterns kraft i dagens samhälle leder honom in på ett resonemang om att han tror på all form av kommunikation som upplysande och förändrande. Att möta andra människors tankar borgar för debatt. På teatern kan människor bli omskakade. En pjäs kan till exempel väcka en moraldebatt om människovärde.

– Teatern kan ge en känsloupplevelse just för att den inte bygger på en teoretisk retorik. Den talar till sinnena och känslorna. Och jag tror på teatern som väg till förändring i det personliga och i samhället. Den kan kanske göra att man ser sig själv och sin käresta på ett annat sätt, säger Lars Rudolfsson.

SOM ETT KOMPLEMENT TILL föreställningarna anordnar Orienteatern en serie samtal under frågeställningen Vad är moral i vår tid? kring ämnen som *Feminism och krig*, med bland andra regissören Suzanne Osten och författaren Anita Goldman, och *Kulturen och fredsrörelsen*, med förre ärkebiskopen KG Hammar.

– Tanken är att föra samtal och inspireras av varandras åsikter. Utvecklingen går åt mer samtal, jag tror att människor kommer att titta upp från sina mobiler, säger Lars Rudolfsson.

helena.bjerkelius@hotmail.com

LÄS VIDARE:

www.teateruno.se

www.orianteatern.se

"en kraftfull utsaga om krig och överlevnadsvilja" (Lars Ring om Barnkorståget i Svenska Dagbladet)

"Barnen uttrycker ingenting, utom en återhållen tomhet, istället är det deras imitationer av en obegriplig vuxenvärld som griper så starkt."

Kriget och pengarna

August Strindbergs Karl XII är långt ifrån en hjälte. Teater Uno i Göteborg spelar ett dödsdrama som aktualiserar diskussionen om krig och makt.

Text: Lis Hellström Sveningsson

Bild: Anton Ekenberg

Slutscenen i Teater Unos uppsättning av Karl XII skickar oss från 1700-talet rätt in i vårt eget nu. De lådor som ensemblen flyttat runt som scenografiska byggstenar står uppställda med locken lutade mot ena kortsidan. Varligt hänger skådespelarna en identitetsbricka på varje. Plötsligt ser vi likkistor. Gravar. Parallellen till de nyss hem-sända kistorna med svenska soldater som stupat i Afghanistan blir ofrånkomlig.

KUNGADRAMAT KARL XII ÄR ett inlägg mot kriget och enväldet. Såväl i August Strindbergs ursprungstext som i Teater Unos uppsättning av den. Pjäsen från 1901 spelas sällan idag, men för den härskarproblematik Teater Uno vill gestalta passar den väl. Strindbergs bild av kungen är en annan än den romantiserande hjältedyrkan som rådde vid den tid pjäsen skrevs – och som vissa grupper än idag försöker upprätthålla.

Strindberg skildrar Karl XII:s sista tid. Hos Teater Uno, möter vi en kung som är trött och slut. Han är i händerna på, eller åtminstone starkt ansatt av, hetsande rådgivare. Kriget är en allt överskuggande fond. Trots att landet är halverat, till både yta och befolkning, finns det pengar till fortsatta krig.

Carl Harlén spelar titelrollen med sorgsens tyng. Hans kung balanserar på förvirringens rand, men än har han makt, all makt. Staffan Nattsén, Pelle Bolander och Björn Holmudd delar på alla övriga roller. Folk och överhet. Men kvinnor skymtar bara som en begränsad grupp.

Fem tablåer komprimerade till en och en halv timme, ändå finns merparten av Strindbergs text kvar. Regissören Sergej Merkusjev har tagit fasta på det drömspelsartade i pjäsen. Bearbetningen backas upp med ett suggestivt berättande byggt på ljud och ljus.

Uno fångar effektivt koncentrationen hos den unga publik man vänder sig till. Ingen behöver ha komplex för bristande historiekunskaper, vem som är vem i maktspelet betyder mindre än det system de representerar. Maktens maskineri. Och vad som händer när någon får för mycket makt.

lis@sveningsson.se

Carl Harléns Karl XII i tankar – på en låda vapen från Bofors.

KULTUR

BALETT

Törnrosa
GöteborgsOperans Balett
Musik: Pjotr Tjajkovskij
Koreografi: Mats Ek

Det kan tyckas som en halsbrytande kombination med Tjajkovskijs Törnrosa från 1890 som grund i en modern dansföreställning, och ibland känns musiken faktiskt aningen bombastisk.

Men allt oftare blir man snarast upprymd över den kreativa lekfullheten mellan dansarna och koreografin, berättelsen och musiken. Förstärkt av scenografi, kostym och ljusdesign på GöteborgsOperans stora scen av möjligheter.

För det är en modern saga Mats Ek har skapat – med passionerad kärlek, romanser, födelse, död, tonårströts, mor-dotter-konflikt, ända ner i narkotikamissbruk och beroende. Där den långa sömnen blir symbol för åren av förlorat liv.

Prinsen representerar uppvaknande och förgör älskaren, Carabosse, som gav Aurora/Törnrosa jungfrusilen. Med sin kyss väcker prinsen henne till ett helt annat vuxenliv. Får man hoppas. Helt lätt blir det ju inte, för barnet Aurora föder är Carabosses.

MARIKO KIDA SOM AURORA är suveränt surmulen, nyfiken, nästan kalvig. Hon svärmar och testar gränser, sin mamma, pojkar och droger. Tar för sig och går vidare, tills hon fastnar hos Carabosse.

Det är han som serverar sländan/nålen, fördärvet/de förspilda åren. Och ändå är föreställningens kanske starkaste scen just kärleken mellan Aurora och Carabosse (Jérôme Delbey).

Så vips, när det blir för tungt, bjuds vi på en flyktväg: matlagningprogram på tv... Fisksoppa.

Och visst svävar mamma Cullbergs ande över koreografin. Man riktigt ser henne kliva in som Moder Tid, "mormor" i ett försök att bryta Carabosses destruktiva liv.

Micol Mantini och Patrick Migas är helt underbara som föräldrarna/drottningen och kungen – med närhet, humor, glädje och passion. Även när åren gått och dottern blivit stor. Rent av för nära – får Aurora verkligen den plats hon behöver, eller är det därför...? /MW

FILM

Göteborg International Film Festival 2010

CITIES ON SPEED – MUMBAI DISCONNECTED, CAIRO GARBAGE, BOGOTÁ CHANGE, SHANGHAI SPACE.

Fyra danska dokumentärer om fyra megastäder: Kairos sopor, Shanghais bebyggelse, Mumbais trafik och Bogotás borgmästare. Genom att låta enskilda människor komma till tals blir vi varse de enorma problemen men också en lika stark strävan att lösa dem.

Framför allt exemplet Bogotá är hoppfullt. Från att ha varit en stad i nedgång präglad av våld och korruption så har två självständiga och karismatiska borgmästare förmått förändra inte bara infrastrukturen utan också befolkningens attityder. Resultatet är färre mord, mindre korruption och bättre välfärd.

Ibland blir skildringen av städernas utveckling i expressfart närmast bisarr – som när ett gammalt par i Shanghai som ska byta bostad från ett rivningskvarter kontrasteras mot ett forskningsprojekt som går ut på att bygga ut staden under jord.

LILLE SOLDAT av Annette K. Olesen, Danmark.
 En kvinnlig hjälte som kan allt det

där grabbar kan, dom tuffa. Slås och ge igen. Trine Dyrholm övertygar som Lotte, en sliten och vilsen soldat. Nyss hemkommen efter tjänstgöring i Afghanistan.

Egentligen handlar det om en uppgörelse far – dotter. Men traficking, kriminella världen/värden, könsroller, det mesta finns med som underliggande teman. Och ingenting är givet eller enkelt.

SOUL BOY av Hawa Essuman, Kenya/Tyskland.
 Utspejar sig i Kibera, Nairobi, sannolikt det värsta slumområdet i Afrika. Den utomstående som besökt Kibera kan bara känna hopplöshet. Men denna välgjorda, rörande historia om en pojke som växer till en ansvarstagande människa är tvärtom hoppfull. Snudd på en romantisk saga.

SEASONS OF A LIFE av Charles Shemu Joyah, Malawi.
 En av de första malawiska spelfilmerna i en välklippt story, men med lågbudgetkänsla. Köper man det blir man serverad en av de bästa avklädningar av patriarkatet.

Hemhjälpn Sungisa blir förstas utnyttjad av mannen, men våldtäkt, nej... och domslutet blir oförutsägbart. Avslutas med en prestigelös uppgörelse i en vårdnadskonflikt, som inte lämnar något öga torrt.

Micol Mantini dansar drottningen i Törnrosa på GöteborgsOperan. En strålande njutbar tolkning.

VISION av Margarethe von Trotta, Tyskland/Frankrike.

En riktig spelfilm med alla tillbehör. En kraftfull, spännande huvudperson och hennes hela liv: Hildegard von Bingen, 1098-1179.

Hildegard tog sig plats i den patriarkala katolska kyrkan, som abedissa, kompositör, författare/visionär – om Guds ord som kom till henne i syner. Ibland ganska användbara.

von Trotta har gett von Bingen kött och blod och Barbara Sukowa gör en gestaltning man inte glömmar i första taget. Själv gick jag direkt och googlade på Hildegard. Wow! För tusen år sen.

THE SHOCK DOCTRINE dokumentär av Whitecross & Winterbottom, Storbritannien. Bygger på Naomi Kleins bok med samma titel och på en föreläsning med henne.

Filmen formulerar skarpt ett hållbart sätt för den lilla och drabbade människan att förhålla sig till kriser och katastrofer som avsiktligt och oavsiktligt drabbar henne. Nämligen att titta bakåt och försvara sin egen historia, för att inte tappa tron på sin egen framtid och hur man vill att den ska se ut.

1-0 (ONE ZERO) av Kamal Abu Zekry, Egypten

En varm "Short Cuts-skildring" av ett kyligt Egypten med sina olika kulturella och religiösa motsättningar. Och hur man med hjälp av en 1-0-seger i en fotbollslandskamp som metafor kan peka på en mänsklig väg framåt.

BLESSED av Ana Kokkinos, Australien.

En film med flera parallella historier om ungdomar på driven i Melbourne. Sen berättas samma skeenden ur deras mammas perspektiv.

Det är sociala problem av kött och blod, långt ifrån tillrättalagt. Som brodern och systemen som somnar ifrån sitt stearinljus i sopcontainern där de övernattar, och bokstavligen sammansvetsas för evigt.

Otroligt starkt om det sociala arvet och blodsband på ont och gott.

BAD LIEUTENANT: PORT OF CALL NEW ORLEANS av Werner Herzog USA.

Herzog har ju alltid fascinerats av udda personer – *Kaspar Hauser*, *Fitzcaraldo* och t ex antarktisforskarna i en film som visades på festivalen för två år sedan *Möten vid världens ände*.

Denna gång är föremålen för hans hatkärlek USA, New Orleans och en snut som knarkar, hollar och löser mordfall. Som räddar och slår ihjäl med samma glada själ. Storyn är lika orimlig som verkligheten. Om man ska skratta eller gråta är upp till var och en.

Vision om Hildegard von Bingen, vilken kvinna!

Paprika Steen är outstanding i danska Applause.

APPLAUSE av Martin Zandvliet, Danmark.

En alkoholiserad skådespelerska som efter behandling försöker återvinna sin värdighet och sina barn. Hon lever sitt eget drama i frånväro av spriten samtidigt som hon på teatern om kvällarna exploderar i rollen som Martha i Vem är rädd för Virginia Woolf.

Det här är Paprika Steens one woman show från början till slut och en grymt bra debutfilm.

RICKY av François Ozon Frankrike.

Kärlek på fabrik blir ett barn: Ricky. Och pappa spanjar flyttar hem till sin skolas fabriksarbetsande kärlek som har en dotter sedan tidigare. Ny familj uppstår, men bebisen gallskricker oavbrutet. Separation då mamman misstänker att pappan misshandlar Ricky. Men istället växer vingar ut på bebisen som blir en medial sensation och flyger sin väg.

Det enda man undrar är: vad har hänt med Ozon?

HENRI GEORGES CLOUZOT'S INFERNO av Serge Bromberg, Ruxandra Medrea, Frankrike.

Clouzot var stor i fransk film på 1950-talet med thrillers som *Frukantans lön* och *De djävulska*. Inferno skulle bli hans mästerverk. Med obegränsade resurser. Han var

själv manusförfattare, producent och regissör till storyn om en man som blir alltmer besatt och manisk av svartsjuka.

Men inspelningen blir ett inferno för alla medverkande. En av huvudrollsinnehavarna hoppar av och Clouzot får en hjärtinfarkt. Kvar blir 183 filmrullar.

De har nu återfunnits och utgör tillsammans med intervjuer med de medverkande grunden för filmen. Clouzot anlidade dåtidens avantgarde inom opkonst som skapade de märkligaste bilder. Inferno skulle blivit en kultfilm eller ett fiasko. Kanske rent av bådadera.

BELLAMY av Claude Chabrol Frankrike.

En omisskännligt fransk film. Man äter, dricker och pratar. Storyn är klichéartad och föga sannolik. Men Chabrol är fortfarande en skicklig regissör och skådespellet särskilt av paret Depardieu och Clovis Cornillac är magnifikt.

GÜNTHER WALLRAFF: SCHWARTZ

AUF WEISS av Pagonis Pagonakis, Susanne Jäger, Tyskland. Wallraff tafligt utstyrd som somalier avslöjar vardagsrasism i Tyskland. Han går på fotboll, disco, bor på campingplatser och försöker köpa kolonilotter. Allt är mycket talande och ibland skrott-

retande. Men skrottet fastnar i halsen inför den självklarhet med vilken människorna uttalar sina fördomar: Negern är primitiv, ansvarslös och dum.

Wallraff säger sig vara optimist men det filmen förmedlar gör det svårt att vara annat än pessimist.

BÖCKER

Kriminalvård i praktiken
Anne H. Berman och Carl Åke Farbring (red)
Studentlitteratur

Det som numera når ut i media om kriminalvård handlar om säkerhetstänkande och nya rymnings-säkra enheter. Alltså kommer boken *Kriminalvård i praktiken*, *Strategier för att minska återfall i brott och missbruk* precis rätt i tiden.

Redaktörerna, Anne H. Berman och Carl Åke Farbring, har gjort ett gediget arbete. Forskare och experter redovisar och diskuterar studier och instrument för bedömning och behandling. På de 770 sidorna finns mycket att hämta också om framgångsfaktorer, rehabilitering och frivård.

Det är en fråga som inte är analyserad, konstaterar redaktörerna, nämligen den varför politikererna inte prioriterar att minska återfallen.

Många intagna menar att det verkliga straffet börjar vid frigivningen. Ändå gör samhället väldigt lite för att ge bättre chanser till ett liv utan kriminalitet och missbruk. Bristande kunskap är inget skäl. Det finns värdkedjor som fungerat, konstaterar Björn Fries och Jörgen Svidén som båda vill se en ny organisation inför frigivningen.

Förändring skapas inte av att göra mer av det som inte fungerar. Ansvariga politiker måste våga tänka nytt. Det är ett tufft jobb att motivera missbrukare. Men med rätt åtgärder skulle flera få hjälp till ett nytt liv. Missbruk och kriminalitet kostar samhället stora pengar. Alltså är skräddarsydd hjälp en lönsam investering.

Har vi råd att låta bli? /BL

Den gudarna älskar. Om konsten att överleva som lärare
Gunnar Ohrlander
Optimal Förlag

Gunnar Ohrlander, även känd under namnet Dr Gormander, är sedan länge en av landets kunnigaste och flitigaste skoldebattörer. Decennium efter decennium har han pläderat för en skolpolitik som sätter lärandet i centrum.

Ohrlanders senaste bok kan ses som en kombination av reportage- och intervjubok och en sammanfattning av författarens syn på pe-

dagagogik. I boken möter vi ledande pedagogiska forskare liksom, självfallet, Jan Björklund och ledande socialdemokratiska skolpolitiker. Författaren har även besökt och intervjuat skolledare som har lyckats med det som borde vara skolans viktigaste uppgift: att förmedla kunskaper.

Ett genomgående tema i boken är: "Skyll inte på eleverna!" (vilket framstår som Björklunds paradgren). Det finns rader av exempel på skolor som har lyckats bra trots att kundunderlaget, med modern jargong, inte är det mest resurstarka.

Om den kommunalisering som Göran Persson en gång drev igenom tycker författaren inte. Inte heller om den flumpedagogik som reducerar läraren till något slags handledare. Boken kan ses som en lovsång till läraryrket; "världens viktigaste yrke", med författarens ord. Men med en dålig skolledning kan även de bästa lärare misslyckas.

En utomordentlig viktig och stimulerande bok. /SdV

Willy Granqvist Samlade skrifter, Del IV Dikter 1982-1985 Bokförlaget Lejd

Han gick sin egen väg. Som lyriker. I en samtid med andra litterära ideal. Och han tog sin egen väg – ur tiden. Blott 37. Idag räknas Willy Granqvist (1948-1985) som en av de mest tongivande i sin generation: "Nyskapande, naket engagerad, intim". Bara att hålla med. Det sjunger om dikterna. Susar. Maniskt besvärjande.

Vackert, vemodigt. Tickande. För det skymmer... Denna del IV avslutar förlagets satsning på att ge ut Granqvists hela författarskap. Och innehåller diktsamlingarna *Mörkret* (1982), *Glömskan* (1985) och den posthuma långdikten *Natten* (1987).

Ännu en kulturgärning. En av Granqvists egna var som journalist på Sveriges Radios kulturredaktion. Denna utgåvas redaktörer är Magnus Ringgren och Krister Gustavsson som också skrivit ett pregnant efterord samt anmärkningar gällande Willy Granqvists många referenser – inte minst till naturvetenskap. Man tackar. /ÖL

Mot strömmen Ma Van Khang Övers. från engelska Jan Ristarp Bokförlaget Tranan

Ma Van Khang är en av Vietnams mest uppmärksammade författare. Född 1936 tillhör han en gene-

ration som har upplevt både fransk och amerikansk ockupation, en katastrofal ekonomisk utveckling efter krigsslutet och den ekonomiska reformprocess som har medfört en spektakulär ekonomisk tillväxt i snart tjugo år.

Ma Van Khang är dock inte imponerad av de ekonomiska framgångarna på senare år. Hans bok kan läsas som en dyster betraktelse över tillståndet i dagens Vietnam, där solidaritet och medmänsklighet i stor utsträckning har ersatts av opportunism, karriärism, korruption och konsumism.

Boken är således både samhällskritisk och frispråkig (det senare gäller även vissa erotiska skildringar). Visst kan personporträtten förefalla lite väl schablonartade – skurkarna är verkligen osedvanligt sjaskiga och småsinta, och de två älskande exceptionellt modiga och rättträdiga – men som läsare överser man lätt med detta när man villigt låter sig dras med i den ganska tragiska historien.

En eloge till det tappra Bokförlaget Tranan, som fortsätter att ge ut intressanta böcker i sin serie vietnamesisk litteratur. /SdV

Tio år av landsflykt Germaine de Staël Övers, efterord: Anna Cabak Rédei Bakhåll

Napoleon drev henne ur Frankrike. "Madame" (1766-1817) hade blivit för obekväm. Född in i eliten (pappan var fransk finansminister) och vida berömd för sitt författarskap, sin litterära salong, liberala hållning och inte minst vältalighet. Och för turbanen som hon ofta lät sig porträtteras i. En stark kvinna.

Inte för inte kallades hon "Paris drottning." Sitt efternamn hade hon från det, minst sagt, arrangerade äktenskapet med den svenske ambassadören i Paris.

Och hon kände och verkade för Bernadotte. Inte minst i Stockholm under slutet av sin landsflykt. Där

skrev hon också den oavslutade dagbok, självbiografi, som här föreligger med kommentarer av sonen Auguste, som publicerade den efter moderns död. Texten är en allt igenom lysande skildring av hennes exil, inte minst resan genom Ryssland med huvudstaden S:t Petersburg som höjdpunkt. Och allt igenom politisk. Man lär sig mycket om Europa. Mycket. /ÖL

Juliette Del I-II (eller lastbarhetens fördelar) Markis de Sade Övers. Hans Johansson Vertigo förlag

För första gången på svenska. Drygt 200 år efter att romanen kom ut i Frankrike. En klassiker. Här med originalets illustrationer. Rätt rara om man jämför med texten. Som är motbjudande hur jag än läser den. Och jämför då med systemen Justine – den dygdiga, blåögda som markisen också ägnade en roman.

Den läste jag för ett tiotal år sedan och – skrattade. Här ler jag möjligen. Snett. Men intressant läsning är det. Och ett måste för den som vill kalla sig allmänbildad. Om Juliettes ondskefulla väg från klostret till bordellen. Men vad menar han? Är det satir? Eller rent av – feminism? Juliette vägrar ju vara offer.

Hon tar för sig. Om än på de mest bestialiska sätt. Queer? Eller handlar det helt enkelt om en filosofisk betraktelse? I grov pornografisk förpackning. Vilket som. Den svenska utgåvan orsakade en het kulturdebatt. Det är bara att tacka förlaget för denna kulturgärning. Faktiskt. Två volymer följer. /ÖL

I spåren av Alexandramannen Igor Ardoris, Mia Toftner, Katia Wanger Komlitt

Ansvar för vad som händer på nätet är vuxenvärldens, inte ungdomarnas eller barnens. Det går inte att säga att man inte kan internet. Man får läsa på!

Då är både Katia Wangers första bok om Alexandramannen viktig läsning. Den andra, *I spåren av Alexandramannen*, obligatorisk. För föräldrar, lärare och alla andra som ö h t möter barn och unga.

HAN KALLADE SIG Alexandra på nätet. Genom att locka med modelljobb och snabba pengar lyckades han pressa 58 flickor att posera nakna inför webbkameran, utföra sexuella tjänster och även träffa honom. Alla var unga, flera under 15, en var 12. I april 2007 dömdes han till elva års fängelse.

I sin första bok låter Wanger flickorna själva komma till tals, och visar hur övergivna av vuxen-

världen de var. Och hur de möttes av chockade, förfärade – och moraliserande vuxna. I stället för stöd och hjälp, framför allt med hur man sätter gränser på nätet. För unga är ute på nätet nästan hela tiden, umgås, syns, kollar andra, konsumerar kultur och gör sin egen.

Den nya boken har Wanger gjort tillsammans med idrottsläraren Igor Ardoris (från *Klass 9A*) och sociologen Mia Toftner. Resultatet är en kort, rak handbok som beskriver problemet, flickornas utsatthet och männens förslagenhet. (För det finns många Alexandramän på nätet!) Men också konkret vad vi vuxna kan göra och hur.

Addad på nätet Katia Wanger Hegas förlag

Wangers tredje bok om Alexandramannen *Addad på nätet* är en ungdomsbok som likt en spänningsroman beskriver hur "Alexandra" gjorde sig till en lyssnande och ständigt närvarande god vän till de unga tjejerna.

I boken ingår även ett elevmaterial, som gör den användbar i skolan. Inklusive ordlista. /MW

Det är jag som är Lisa Moa-Lina Croall Alfabet

En bok för säg 10-åringar, åldern som är lite svårare att hitta bra böcker till, just innan de blir bokslukare. Men det här är en riktig pärla som jag hoppas tittar fram bakom mångt presentpapper.

Om Lisa, som är ganska ensam i skolan och lite småmobbad av två killar i klassen. Hon har en mamma på fotojobb i Afrika, dvs onåbar, och med en 10-åring oro tvivlar hon på om mamma nånsin kommer hem igen. (En vuxen läsare undrar om hon kanske smitit från rollen som hustru/sambo?)

Hemma finns en hopplös storsyster, en ständigt arbetande pappa och ett hem i stilla förfall. Samt en farmor som blir alltmer altzheimer-förvirrad. Men så dyker Nova upp, tjejen på den genomresande cirkusen, och blir sommarlovets bästa räddning, utan att allt därför blir rosarött.

Allt skildrat genom Lisas berättelse, rakt och reflekterande på samma gång. Och roligt. (Förutom en kortare transportsträcka en bit in i berättelsen med mera stereotypa vuxna.)

En finfin bok att läsa ihop, som inte väjer för livets tuffare sidor, utan att ta hoppet ifrån oss. /MW

RECENTER: Helena Bjerkelius, Stefan deVyllder, Lars-Christer Karlsson, Örn Lindstrand, Bitte Lundborg, Jan Molin, Maria Wallin.

Trygghet, insyn och inflytande. Och ekonomi.

Det finns många fördelar med att ansluta ett bolag som ägs av kommunerna. Det är en trygghet för både identer och ägare att kommunen har full insyn. Att man som delägare har ett inflytande som direkt kan påverka och styra utvecklingen i bolaget.

Sen är det inte fel att när vinster skapas går de tillbaka till kommunerna, precis som i ett kronlopp.

Familjekontor i Adverts
Tel: 0473-732 19

Lumra
Tel: 047-311 12.80

Möbelslättningsbolaget
Tel: 044-83 10 06

Högskola ungdomsarbete
Tel: 0473-165 10

Nova
Tel: 0470-78 15.20

Psykologiska enheten
Tel: 0470-79 46.80

Familjekontorerna Kronoberg
Tel: 0470-77 65.84

Familjekontorerna Skåne
Tel: 044-10 36 82

Utsädringsverksamhet i Skåne
Tel: 044-10 36 81

Liljungen
Tel: 044-87 64 51

Investeringsbolagerna
Tel: 044-10 36 80

Vi bryr oss mera
www.vob.se

Vob Syd AB är ett offentligt bolag som ägs av kommunerna i Skåne och Kronoberg via Kommunförbundet Skåne och Kommunförbundet i Syd Kronoberg.

Attendo

Kristinas skyddade boende för våldsutsatta kvinnor med eller utan barn, är bemannat dygnet runt av specialutbildade socionomer

Vi är glada att Socialstyrelsen genom sitt tillsynsansvar hjälper oss att sätta barnens behov i centrum och att för övrigt hålla verksamhetens kvalitet på högsta nivå.

Ring oss på Attendo Individ & Familj: 020 40 37 00. Ett samtal räcker.
Du kan också läsa mer om våra insatser på www.attendo.se/iof.